UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁRSKA DIPLOMOVÁ PRÁCA

Vplyv budhizmu na vývoj japonských strašidelných príbehov kaidan

The influence of Buddhism on the development of Japanese ghost stories kaidan

Olomouc 2018

Natália Stredanská

Vedúca diplomovej práce: Mgr. Sylva Martinásková, Ph.D.

Prehlasujem, že som bakalársku diplomovú prácu vypracovala samostatne a uviedla v nej všetky pramene a literatúru, ktoré som použila.

V Olomouci dňa..... Podpis.....

Anotácia

Autor:	Natália Stredanská
Fakulta a katedra:	Filozofická fakulta – Katedra asijských studií

Názov práce:	Vplyv budhizmu na vývoj japonských strašidelných príbehov kaidan
Názov práce po anglicky:	The influence of Buddhism on the development of Japanese ghost stories kaidan
Vedúca práce:	Mgr. Sylva Martinásková, Ph.D.
Počet strán:	68
Počet znakov s medzerami:	cca 110 240 (bez príloh)
Počet použitých zdrojov:	35
Počet príloh:	3
Kľúčové slová:	budhizmus, strašidelné príbehy, kaidan, Nihon rjóiki, Kondžaku monogatari, Ueda Akinari, Akutagawa Rjúnosuke

Hlavným cieľom tejto práce je vyskúmať vplyv budhizmu na vývoj japonských strašidelných príbehov *kaidan*. Prvá časť obsahuje krátke uvedenie do histórie japonského budhizmu. Druhá kapitola rozoberá tri zbierky povestí, ktoré často slúžili, ako inšpirácia pre neskoršie diela žánru *kaidan*. Tretia kapitola sa sústredí na rozšírenie a vývoj príbehov *kaidan* v Japonsku a na zbierku *Ugecu monogatari* od Uedu Akinariho. Posledná časť je venovaná vybraným poviedkam od Akutagawu Rjúnosukeho, ktorý v nich čerpal zo zbierok uvedených v druhej kapitole. Na príbehoch zo zbierok, ako aj na poviedkach Uedu Akinariho a Akutagawu Rjúnosukeho, je pozorovaná miera vplyvu budhizmu, prípadne miera didaktickosti a výskyt ponaučení. V závere sa nachádza zhodnotenie miery vplyvu budhizmu na strašidelné príbehy od ich počiatkov až po nástup 20. storočia.

Poďakovanie

Na tomto mieste by som sa rada poďakovala Mgr. Sylve Martináskovej, PhD., vedúcej mojej práce, za ochotu, odbornú pomoc a usmernenie, ktoré mi pomohlo pri písaní tejto práce.

Obsah

Edičná poznámka 6
Úvod 7
1 Rozšírenie budhizmu v Japonsku 9
2 Vývoj strašidelných príbehov v Japonsku do začiatku 17. storočia 13
2.1 Charakteristika Nihon rjóiki 14
2.1.1 Kategorizácia príbehov Nihon rjóiki 15
2.1.2 Zhrnutie kategorizácie príbehov Nihon rjóiki 19
2.2 Charakteristika Kondžaku monogatari 20
2.2.1 Kategorizácia príbehov Kondžaku monogatari 22
2.2.2 Zhrnutie kategorizácie príbehov Kondžaku monogatari 26
2.3 Charakteristika Udži šúi monogatari 27
3 Vývoj strašidelných príbehov v Japonsku od 17. do začiatku 20. storočia 29
3.1 Vznik a rozšírenie žánru kaidan 29
3.2 Nástup jomihon a Ueda Akinari 34
3.2.1 Ugecu monogatari 35
3.3 Smerovanie kaidanu od 19. do začiatku 20. storočia 42
4 Akutagawa Rjúnosuke a jeho tvorba 45
4.1 Vybrané poviedky 45
Záver 51
Resumé 53
Bibliografia 54
Zoznam príloh 60
Prílohy 61
Príloha 1 – Obsahy vybraných príbehov z Nihon rjóiki 61
Príloha 2 – Obsahy vybraných príbehov z Kondžaku monogatari 64
Príloha 3 – Obsahy vybraných príbehov z Udži šúi monogatari 68

Edičná poznámka

V svojej diplomovej bakalárskej práci budem používať slovenskú transkripciu japonských (a čínskych) mien, výrazov a názvov diel. Japonské vlastné mená budú ponechané v pôvodnom poradí, a to priezvisko – meno. Priezviská aj mená budú skloňované, pokiaľ sa nebude jednať o meno obsahujúce partikulu *no*. V tomto prípade bude skloňované len druhé meno.

Znaky budem uvádzať k japonským pojmom, k názvom japonských historických období, k názvom budhistických škôl a k názvom literárnych diel, ktoré budú v zátvorke preložené do slovenčiny. Znaky budú uvedené len pri prvej zmienke daných pojmov či názvov. Japonské pojmy, názvy budhistických škôl a názvy literárnych diel (v japončine, čínštine a angličtine) budú uvedené kurzívou.

Názvy povestí v zbierkach *Nihon rjóiki, Kondžaku monogatari* a *Udži šúi monogatari* sú prekladané z anglických zdrojov. Pri poviedkach Lafcadia Hearna budem uvádzať anglický originál a v zátvorke preklad do slovenčiny, keďže sa jedná o dielo pôvodne napísané v angličtine. Japonské názvy budú uvedené v poznámke pod čiarou.

Úvod

Budhizmus má v Japonsku dlhú tradíciu a je zakorenený v japonskej kultúre, literatúre a zmýšľaní. Strašidelné príbehy majú v japonskej kultúre taktiež veľmi dlhú tradíciu. Žáner *kaidan* 怪談[1] dostal pomenovanie až v 17. storočí, ale podobné príbehy existovali už dávno predtým. Pôvodne sa jednalo o príbehy s budhistickou tematikou, ktoré v sebe však obsahovali veľké množstvo nadprirodzených prvkov a bytostí a často boli aj pomerne strašidelné. Práve preto som sa rozhodla písať o vplyve budhizmu na vývoj japonských strašidelných príbehov *kaidan*, ktoré často čerpajú zo starých budhistických príbehov.

Pojem *kaidan* (známy aj ako *kaidamono* 怪談物[2]) sa najčastejšie prekladá ako podivuhodné, strašidelné alebo duchárske príbehy. Lafcadio Hearn [3] (1850–1904) preklad tohto termínu vymedzil ako „weird tales", teda „podivné príbehy"[4]. Davisson, odborník na japonskú folkloristiku, podotýka, že nie každý príbeh *kaidan* musí byť nevyhnutne strašidelný. Často sa jedná o podivuhodné alebo nezvyčajné príbehy, v ktorých sa vyskytuje nadprirodzená bytosť alebo úkaz.[5] Literárna teoretička Noriko T. Reider ďalej uvádza, že súčasní Japonci považujú *kaidany* za desivé, duchárske príbehy.[6] Je teda pomerne ťažké tento pojem presne definovať, pretože v sebe obsahuje mnoho nuáns. Práve preto som zvolila pomerne frekventovaný preklad „strašidelné príbehy", ktorý je v našom kontexte ľahšie pochopiteľný. V posledných rokoch sa pojem *kaidan* taktiež často zamieňa s pojmom horor, respektíve j-horor (japonský horor), ktorý môže čerpať inšpiráciu z *kaidanov*, avšak jedná sa o samostatný žáner.[7]

Hlavným cieľom tejto práce je vyskúmať vplyv budhizmu na rozvoj japonských strašidelných príbehov, osvetliť dôvody rozšírenia príbehov *kaidan* a tiež to, akú úlohu

---

[1] Skladá sa zo znakov *kai* 怪 – mysteriózny, podozrivý a *dan* 談 – rozprávanie, diskusia. Znak *kai* 怪 možno nájsť aj v pojme *jókai* 妖怪, ktorý sa používa pre označenie kategórie príšer, duchov či démonov v japonskom folklóre. Keďže *dan* 談 sa prekladá ako diskusia či rozprávanie, doslovným prekladom by bolo „rozprávanie/diskutovanie mysterióznych a podivuhodných príbehov" (DAVISSON, Zack. What are kaidan?. In: *Hyakumonogatarikaidankai* [online]. [cit. 11.3.2017]. Dostupné z https://hyakumonogatari.com/what-are-kaidan/).

[2] Môže sa vyskytovať v rôznych žánroch, napr. v poviedkach, divadelných hrách, rozprávaniach, bábkovom divadle a pod.

[3] Viac o Hearnovi viď v kapitole 3.3 Smerovanie kaidanu od 19. do začiatku 20. storočia, s. 43.

[4] HEARN, Lafcadio. *Kwaidan: stories and studies of strange things*. Boston: Houghton Mifflin Co., 1904, s. iii.

[5] Davisson, What are kaidan? [online].

[6] REIDER, Noriko T. The Appeal of "Kaidan", Tales of the Stange. *Asian Folklore Studies* [online]. Nagoya: Nanzan University, 2000, Vol. 59, No. 2 [cit. 11.3.2017]. Dostupné z http://www.jstor.org/stable/1178918, s. 266.

[7] Tento žáner vznikol v Japonsku v 90. rokoch 20. storočia. Kým hlavným cieľom hororu je vyvolať v čitateľovi či divákovi pocity strachu alebo znechutenia, u *kaidanu* sa jedná skôr o jeden z jeho atribútov.

zastával budhizmus v raných a v neskorších dielach tohto žánru, a do akej miery boli tieto diela didaktické. Pre lepšie porozumenie reálií, nachádzajúcich sa v strašidelných príbehoch, v prvej kapitole popíšem rozšírenie a vývoj budhizmu v Japonsku a predstavím niekoľko základných budhistických pojmov spolu s najdôležitejšími japonskými budhistickými školami. V ďalšej kapitole sa budem venovať trom zbierkam zachytávajúcim ľudové a náboženské príbehy (často strašidelné), ktoré mali vplyv na vývoj žánru *kaidan* a slúžili ako inšpirácia pre autorov naprieč storočiami. V prílohách uvediem krátke obsahy príbehov zo zbierok, ktoré poslúžia ako ukážky. Príbehy dvoch zbierok taktiež kategorizujem, čím demonštrujem, aké motívy v nich prevládajú. Tretia kapitola bude venovaná dôvodom rozšírenia samotného žánru *kaidan*, jeho vývoju a zbierke *Ugecu monogatari* 雨月物語 (Rozprávanie za mesiaca a dažďa) od Uedu Akinariho (1734–1809), na ktorej príbehoch sa pokúsim zanalyzovať mieru vplyvu budhizmu. Prácu uzavriem kapitolou o vybraných poviedkach Akutagawu Rjúnosukeho (1892–1927), ktorý vo svojej tvorbe často využíval nadprirodzené javy a hororovú atmosféru. V niekoľkých poviedkach sa inšpiroval aj povesťami zo spomínaných zbierok. Tieto poviedky porovnám s ich predlohami a uvediem ponaučenia, ktoré sa v dielach nachádzajú.[8] Ďalšiemu vývoju *kaidanu* v 20. storočí a jeho postupnému prechodu k hororu sa vzhľadom k obmedzenému rozsahu tejto práce venovať nebudem.

[8] Pokiaľ sa tam nachádzajú.

1 Rozšírenie budhizmu v Japonsku

V tejto kapitole sa budem zaoberať vplyvom budhizmu na vývoj príbehov *kaidan,* v ktorých sa často odrážajú mnohé budhistické princípy. Práve preto považujem za potrebné krátko načrtnúť vznik budhizmu ako takého a tiež špecifikovať jeho rozšírenie v Japonsku.

V učení historického Budhu[9] (známe ako budhistická *dharma*) bolo hlavným cieľom dosiahnutie duchovného prebudenia a oslobodenie sa z nekonečného kolobehu znovuzrodení. Budha tvrdil, že život je utrpenie, ktoré pramení z túžob. Človek môže dosiahnuť *nirvánu* [10] (vyhasnutie) a vymaniť sa tak z nekonečného kolobehu znovuzrodení,[11] len ak sa vzdá túžob, z ktorých pramení utrpenie. Dôsledkom toho prestane hromadiť svoju karmu. Na základe nahromadenej *karmy* sa totiž duša po smrti premiestňuje do nového tela, respektíve sa reinkarnuje.[12] Na princípe *karmy* sú vystavané aj mnohé príbehy *kaidan*, kde bývajú postavy páchajúce zlo potrestané a postavy konajúce dobro odmenené.

Budhizmus sa dostal do Japonska z Indie cez Čínu a Kóreu, keď Japonci v roku 552 (uvádza sa aj rok 538[13]) oficiálne prijali budhizmus vďaka kráľovi kórejského štátu Päkče, ktorý im daroval sošku Budhu a texty sútier. Dôležitú zložku japonského budhizmu tvoria *bosacu* 菩薩, tzv. *bódhisattvovia*[14] (bytosti k precitnutiu), ktorí odkladajú vlastné prebudenie, aby pomohli ostatným živým tvorom dosiahnuť *nirvánu*. Sú vnímaní ako spasitelia, ktorí môžu sídliť na zemi v podobe zvierat či ľudí, ale aj na nebesiach.[15] V Japonsku sa *bódhisattvovia* stali dôležitou zložkou budhistickej viery a ľudia sa na nich často obracali s modlitbami a prosbami. Sú bežnou súčasťou povestí *secuwa* 説話 aj príbehov *kaidan*.

Po prijatí budhizmu v Japonsku došlo takmer ihneď k jeho modifikácii. Budhizmus totižto principiálne odmieta animizmus, ktorý je práve naopak silne zahrnutý v japonskom pôvodnom náboženstve *šintó* 神道. Japonské pôvodné tradície

[9] V preklade „Prebudený“. Jeho reálne meno bolo Siddhártha Gautama, prezývaný aj Šákjamuni. Predpokladá sa, že žil v 5. storočí pred n. l (WANGU, Madhu Bazaz. *Buddhismus*. Preložil Vladimír MILTNER. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 16).
[10] Nejedná sa však o raj, ale skôr o stratu vlastnej osobnosti, a teda o prerušenie cyklu znovuzrodení.
[11] Proces neustáleho cyklu znovuzrodení sa nazýva *sansára.*
[12] Wangu, s. 20.
[13] V rôznych historických dielach sa dátumy líšia. V *Nihon Šoki* 日本書紀 (Japonská kronika) je uvedený rok 552, ale v japonskom budhistickom texte *Gangódži Garan Engi* 元興寺伽藍縁起 (História kláštoru Gangódži) je uvedený rok 538.
[14] Konkrétni *bódhisattvovia* budú predstavení v nasledujúcich kapitolách.
[15] Wangu, s. 48.

značne ovplyvnili vývoj japonského budhizmu, ktorý sa postupom rokov do značnej miery zlúčil so šintoizmom.[16]

Rodový vodca Soga no Umako (551–626) v roku 593 dosadil na trón svoju neter Suiko (554–628), ktorej regentom sa stal jej synovec princ Šótoku (574–622). Za ich vlády sa im podarilo presadiť oficiálne prijatie budhizmu na cisárskom dvore.[17] Princ Šótoku sa postaral o rozšírenie budhizmu v Japonsku tým, že dal postavať mnohé budhistické chrámy (napr. slávny chrámový komplex Horjúdži).[18]

Budhizmus v Japonsku možno rozdeliť podľa období jeho formovania na narský, heianský a kamakurský. V období Nara 奈良 (710–784) pôsobilo šesť narských škôl (*rokušú* 六宗), ktorých učenie sa navzájom líšilo a bolo bežné, že vo väčšine chrámov mnísi študovali viac, než len učenie jednej školy.[19] Súčasne s narastajúcim počtom budhistických kláštorov rástol aj ich vplyv na cisársky dvor. Hlavne kvôli silnému tlaku budhistických kláštorov a ich ovplyvňovaniu politickej situácie bolo hlavné mesto presťahované do Heiankjó (súčasné Kjóto), čím začína nové obdobie Heian 平安 (794–1185).[20]

Začiatkom obdobia Heian vznikli dve z najznámejších japonských budhistických škôl, *Tendai* 天台 a *Šingon* 真言. Školu *Tendai* založil mních Saičó (posmrtne Dengó daiši 762–822) s centrom na hore Hiei a školu *Šingon* mních Kúkai (posmrtne Kóbó daiši 774–830) s centrom na hore Kója. Obe tieto školy ovplyvnilo *šugendó* 修験道,[21] ktoré vzniklo ešte v období Nara a bolo spojované s magickými praktikami. *Tendai* a *Šingon* boli opäť do značnej miery inšpirované čínskym budhistickým učením, ale ich zakladatelia ich doplnili o vlastné poznatky a vytvorili medzi tradičnými dogmami nové spojitosti.[22] Založenie školy *Tendai* možno označiť za míľnik vo vývoji budhizmu v Japonsku, pretože Saičó sa vo svojom učení odklonil od narského budhizmu a politickej autority. Pre Saičóa bola najdôležitejším prvkom jeho učenia Lotosová

[16] TAMURA Yoshiro. *Japanese Buddhism*. A Cultural History. Preložil Jeffrey HUNTER. Tokyo: Kosei Publishing Co., 2013, s. 19.
[17] REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. Preložil David LABUS, preložil Jan SÝKORA, preložila Alice KRAMEREOVÁ. Praha: Lidové noviny, 2000, s. 16.
[18] Wangu, s. 43.
[19] Tamura, s. 44.
[20] Reischauer, Craig, s. 18–19.
[21] *Šugendó*, známe aj ako horský budhizmus, založil v období Nara En no Ozunu (634–?). Plne sa rozvinulo až v období Heian pod vplyvom ezoterického budhizmu, taoizmu a ďalších náboženských praktík (Shugendō school. In: *Nichiren Buddhism Library* [online]. [cit. 13.2.2018]. Dostupné z: https://www.nichirenlibrary.org/en/dic/Content/S/169).
[22] EARHART, Byron H. *Náboženství Japonska: mnoho tradic na jedné svaté cestě*. Preložil Robin Šóen HEŘMAN. Praha: Prostor, 1999, s. 50–52.

sútra,[23] ale okrem jej štúdovania sa škola Tendai venovala aj ezoterickému budhizmu.[24] Kúkai, rovnako ako Saičó, študoval v Číne, odkiaľ prebral svoje učenie. Jeho učenie sa zaoberalo najmä recitovaním posvätných formúl (*mantry*), vykonávaním rituálnych gest (*mudry*) a posvätnými kresbami (*mandaly*).[25] Kúkaiovo učenie bolo, na rozdiel od Saičóovho, venované výhradne ezoterickému budhizmu, ktorý si postupne získal veľkú popularitu na cisárskom dvore.[26]

V období Kamakura 鎌倉 (1185–1333) vznikli ďalšie významné budhistické školy. Prvou bola *Džódošú* 浄土宗 (škola Čistej zeme) sformovaná mníchom Hónenom (1133–1212) a po nej nasledovala *Džódošinšú* 浄土真宗 (škola Pravej Čistej zeme) založená mníchom Šinranom (1173–1262). Podľa Hónena bola najvhodnejšou budhistickou praxou *nenbucu* 念仏, ktorá bola pre účely školy Čistej zeme do veľkej miery modifikovaná. Všetko, čo stačilo urobiť, bolo modliť sa k budhovi Amidovi[27] a odrecitovať formulu: „*namu amida bucu*“[28]. Vďaka tejto praxi sa potom veriaci mohli znovu zrodiť v Čistej zemi označovanej aj ako Západný raj.[29] Tu treba podotknúť, že sa nejednalo o *nirvánu,* a teda ani o koncept tzv. vyhasnutia, ale skôr o znovuzrodenie sa v raji, ako napovedá samotný názov Západný raj.

Ďalšími významnými mníchmi obdobia Kamakura boli Eisai (1141–1215) a Dógen (1200–1253), ktorí sa zaslúžili o zavedenie *zenu* 禅 do budhistickej praxe. Zenový (meditačný) budhizmus bol v Japonsku síce predstavený už v období Nara, ale k jeho rozkvetu a vzniku ďalších zenových škôl došlo až v tomto období. Mních Eisai je považovaný za zakladateľa zenovej školy *Rinzai* 臨済, ktorá obsahovala prvky učení škôl *Tendai* aj *Šingon*. Eisaiova náuka vyhovovala potrebám vojenskej vrstvy (samurajovia), a preto bola v období Kamakura veľmi obľúbená.[30] Mních Dógen neskôr založil zenovú školu *Sótó* 曹洞, ktorej hlavným prvkom bola meditácia v sede,

[23] Pre jej jednoduché poňatie budhistického učenia je jednou z najrozšírenejších sútier v celej východnej Ázii (Earhart, s. 51).
[24] Tamura, s. 65.
[25] Tamtiež, s. 67.
[26] Earhart, s. 52.
[27] V sanskrite Amitábha = „neobmedzené svetlo“. Najuznávanejšia podoba budhu v mahajánskom budhizme. Sídli v Západnom raji. Nejedná sa o *bódhisattvu*, ale o transcendentného budhu (SCHUMANN, Hans Wolfgang. *Svět buddhistických obrazů: ikonografická příručka buddhismu mahájány a tantrajány*. Preložil Jan Filipský. Praha: Academia, 2008, s. 83). V japončine sa budhovia označujú ako *hotoke* 仏.
[28] V preklade „klaniam sa budhovi Amidovi“.
[29] Wangu, s. 54–56.
[30] Tamura, s. 96–97.

tzv. *zazen* 座禅. Dógen tvrdil, že jedine pomocou *zazenu* v sebe človek môže prebudiť vnútorného budhu, ktorý sa nachádza v každom veriacom. [31]

K významným mníchom tohto obdobia patril aj Ničiren (1222–1282). Lotosová sútra bola pre jeho učenie najdôležitejším spisom. Ničiren zavrhoval všetky ostatné formy budhizmu a tvrdil, že štát má šancu na zjednotenie, len ak budú potlačené.[32]

Od začiatku Sengoku džidai 戦国時代 (Obdobie bojujúcich kniežactiev 1467–1603) začalo postupne dochádzať k sekularizácii budhizmu. Bolo to z toho dôvodu, že činnosti každodenného života začali byť považované za budhistickú prax a ezoterické obrady a modlitby boli vykonávané skôr za účelom dosiahnutia pozemských benefitov, ako za účelom spásy. [33] V období Tokugawa 徳川 (1603–1868) neprichádzali už do Japonska zo zahraničia nové školy, čo súviselo hlavne s uzavretím krajiny. Budhistický učenci sa skôr sústredili na rozvíjanie starých škôl a hľadanie nových alternatív daných učení. [34] Treba však dodať, že práve v období Tokugawa došlo k rozkvetu *kaidanu* ako žánru. Samotné strašidelné príbehy, ktoré mali v ranom období skôr didaktickú povahu prešli v tomto období silnou sekularizáciou, čo mohlo súvisieť aj so sekularizáciou budhizmu ako takého, ku ktorej dochádzalo od začiatku Sengoku džidai.

[31] Tamura, s.100.
[32] Earhart, s. 55.
[33] Tamura, s. 121.
[34] Tamtiež, s. 127–128.

2 Vývoj strašidelných príbehov v Japonsku do začiatku 17. storočia

Príbehy *kaidan* majú korene v japonských povestiach *secuwa*. *Secuwa* označuje krátky prozaický útvar, ktorého dĺžka zvyčajne nepresahuje dve strany. *Secuwy* sa bežne šírili ústnym podaním, ale od 9. storočia začali byť spisované do zbierok, akou je napr. dielo *Nihon genpó zen'aku rjóiki* 日本国現報善悪霊異記 (Záznamy zázračných príbehov dobra a zla z krajiny Japonsko), ktoré vzniklo v období Heian okolo roku 822[35] a považuje sa za prvé svojho druhu.[36]

Pojem *secuwa* sa najčastejšie prekladá ako povesť, ale v závislosti na kontexte a type *secuwy* ho môžeme preložiť aj ako legenda, mýtus, ľudové rozprávanie či anekdota. S*ecuwa* môže opisovať príbehy zo života obyčajných ľudí či aristokratov, ale aj príbehy budhistických učencov, ktoré často obsahujú zázračné prvky alebo podivuhodné udalosti. *Bukkjó secuwa* 仏教説話 (budhistické povesti) sú typicky zakončené nábožensko-morálnou pointou, ktorá má viesť čitateľa k zamysleniu a k dodržiavaniu budhistických zákonov.[37]

V tejto kapitole sa budem venovať trom japonským zbierkam, ktoré obsahujú príbehy *secuwa*. Jedná sa o vyššie spomenuté dielo známe skrátene ako *Nihon rjóiki*, *Kondžaku monogatarišú* 今昔物語集[38] (Zbierka starých povestí) a *Udži šúi monogatari* 宇治拾遺物語 (Výber príbehov z Udži). Tieto diela ovplyvnili nielen literárny žáner *kaidan*, ale aj vývoj japonskej literatúry ako takej. V nasledujúcich podkapitolách diela teoreticky popíšem a rozdelím príbehy zbierok *Nihon rjóiki* a *Kondžaku monogatari* do kategórií. Približne 80 príbehov (zo 197) *Udži šúi monogatari* sa nachádza aj v zbierke *Kondžaku monogatari,*[39] takže kategorizácii príbehov z tejto kolekcie sa venovať nebudem, ale uvediem aspoň ich krátku charakteristiku. Ukážky obsahov vybraných povestí zo všetkých troch zbierok budú uvedené v prílohách.

[35] Presný rok nie je známy.
[36] ŠVARCOVÁ, Zdeňka. *Japonská literatura 712–1868*. Praha: Karolinum, 2005, s. 233.
[37] Tamtiež.
[38] Ďalej len *Kondžaku monogatari*. Znak *šú* 集 znamená zbierka.
[39] SHIRANE Haruo. *Traditional Japanese Literature: An Anthology, Beginnings to 1600*. New York: Columbia University Press, 2007, s. 672.

2.1 Charakteristika Nihon rjóiki

Zbierka *Nihon rjóiki* sa skladá z troch zväzkov, ktoré obsahujú 116 chronologicky zoradených príbehov. Ide o prvú významnú kolekciu príbehov *secuwa* ako takých a taktiež aj o prvú kolekciu *bukkjó secuwa*. Časť príbehov je zasadená do doby pred začiatkom obdobia Nara, avšak väčšina sa odohráva priamo v tomto období.

Kompilátorom zbierky je mních Kjókai,[40] počas ktorého života bola krajina zmietaná nepokojmi a chorobami. Mnoho postihnutých roľníkov sa uchýlilo do kláštorov, kde sa z nich stali samozvaní mnísi, podobne ako bol Kjókai. Na rozdiel od mníchov aristokratického pôvodu sa samozvaní mnísi viac zaoberali problémami obyčajných ľudí. To sa dá pozorovať aj na príbehoch v *Nihon rjóiki* opisujúcich životy a skutky plebsu, aj keď v zbierke sa nachádza aj niekoľko príbehov zaoberajúcich sa vysoko postavenými osobnosťami.[41]

Nihon rjóiki je písaná v čínskom štýle *kanbun* 漢文[42]. Zbierka sa pomerne líši od vtedajšej vysokej literatúry písanej v čínskom štýle, ktorá bola skôr zameraná na učencov a aristokratov. Kjókaiovým cieľom bolo pravdepodobne šírenie budhistického povedomia medzi nevzdelané masy, čo sa mu aj podarilo, keďže mnohí mnísi používali *Nihon rjóiki* ako príručku kázní. Aj keď bola zbierka napísaná v klasickej čínštine, jednalo sa o neortodoxnejší spôsob, ktorý pri kázňach dokázala pochopiť aj širšia verejnosť.[43]

Kjókai sa v predhovore k *Nihon rjóiki* pozastavuje nad tým, prečo by mali Japonci rešpektovať len záznamy zo zahraničia. Bolo to z toho dôvodu, že aj v Japonsku sa podľa neho stalo mnoho zázračných javov, ktoré dokonca videl na vlastné oči.[44] Týmto chcel Kjókai poukázať na pravdivosť príbehov nachádzajúcich sa v *Nihon rjóiki*. V skutočnosti musel dané príbehy zozbierať a následne ich spísať, avšak tvrdenie o ich pravdivosti svedčí o jeho zámere naviesť čitateľa či poslucháča k viere v správnu budhistickú doktrínu šiestich ciest (*rokudó* 六道).[45] Šesť ciest odkazuje k Šiestim

[40] V niektorých prekladoch sa uvádza čítanie znakov 景戒 ako Keikai. Presný rok jeho narodenia a úmrtia nie je známy, no predpokladá sa, že sa narodil v období Nara okolo roku 757 alebo 764 a zomrel začiatkom obdobia Heian (Shirane, *Traditional Japanese Literature...*, s. 117).
[41] SHIRANE Haruo. Introduction. In: *Records of Miraculous Events in Japan The Nihon ryōiki*. Preložil Burton WATSON. New York: Columbia University Press, 2013, s. 3.
[42] Jedná sa o písanú klasickú čínštinu, ktorá sa v japonskej literatúre vyskytovala až do 20. storočia (Shirane, Introduction. In: *Records of Miraculous Events...*, s. 1).
[43] Tamtiež, s. 2–4.
[44] Tamtiež, s. 11.
[45] Švarcová, s. 233.

budhistickým sféram (kolobeh *sansáry*), v ktorých sa človek môže znovu zrodiť.[46] Odkazy na jednotlivé sféry, respektíve druhy reinkarnácie, sa dajú nájsť v mnohých príbehoch *Nihon rjóiki*, pretože zbierka sa zameriava hlavne na princípy karmickej príčinnosti. Je to taktiež jedna z prvých zbierok opisujúcich budhistické peklo, v ktorom sú hriechy kruto trestané, avšak na rozdiel od kresťanského pekla, sa z toho budhistického dá dostať. V zbierke je zachytené aj zlievanie budhizmu a náboženstva *šintó*.

V *Nihon rjóiki* možno nájsť aj popis dôležitých udalostí, miest a postáv dejín japonského budhizmu – prvé príbehy zbierky sa odohrávajú pred začiatkom obdobia Nara a popisujú postupné prijímanie budhizmu do Japonska z Kórey. V zbierke sa ďalej nachádzajú príbehy opisujúce činy princa Šótokua či mnícha Gjókiho (668–749), ktorého cisár Šómu (701–756) poveril výstavbou chrámového komplexu Tódaidži v Nare.

2.1.1 Kategorizácia príbehov Nihon rjóiki

Poviedky nachádzajúce sa v *Nihon rjóiki* majú spoločný rámec. Vždy sa začínajú uvedením miestneho názvu a postavy, ktorá je pre príbeh kľúčová. Častou informáciou je aj obdobie vlády cisára, v ktorom sa daná *secuwa* odohráva. Samotné príbehy sú pomerne krátkeho rozsahu a na konci sa vždy vyskytuje morálne ponaučenie, prípadne stručné zhrnutie obsahu. V ponaučení sú bežne zahrnuté aj priame citácie z budhistických textov alebo zo sútier.[47] Na konci mnohých poviedok sa vyskytuje fráza: „To, čo sa stalo, bola zázračná udalosť!“

Poviedky rozčlením do kategórií, ktoré som vytvorila na základe ich podobných rysov. Táto podobnosť sa môže zakladať na charakteroch a typoch postáv nachádzajúcich sa v daných povestiach, ale aj na situáciách a skutkoch postáv či *bódhisattvov*, prípadne budhistických božstiev. Treba podotknúť, že už len samotné názvy príbehov čitateľovi napovedajú veľa o ich obsahu, keďže sú pomerne dlhé a konkrétne. Ak jeden príbeh spĺňa charakteristiku, ktorá zodpovedá viacerým kategóriám, je zaradený do dvoch alebo až troch kategórií. Avšak to, že je jeden príbeh zaradený do

[46] Sféra pekla (*Džigokudó* 地獄道), Sféra hladných démonov (*Gakidó* 餓鬼道), Sféra zvierat (*Čikušódó* 畜生道), Sféra polobohov (*Ašuradó* 阿修羅道), Sféra ľudí (*Nindó* 人道), Sféra bohov (*Tendó* 天道) – zoradené od najnižšej po najvyššiu sféru bytia v rámci šiestich ciest *rokudó* (SCHUMACHER, Mark. CYCLE OF SUFFERING CYCLE OF SAMSAR. In: *A to Z Photo Dictionary – Japanese Buddhist Statuary* [online]. [cit. 9.4.2018]. Dostupné z http://www.onmarkproductions.com/html/six-states.shtml).
[47] Napr. zo Sútry Nirvána alebo z Lotosovej sútry.

niektorej z nasledujúcich kategórii, nemusí nutne znamenať, že neobsahuje motívy aj z iných kategórií, pretože nie všetky príbehy sú jasne vyhranené. Vždy zvolím kategóriu, ktorá najviac zodpovedá obsahu a postavám vo vybranej poviedke. Kategórie stručne charakterizujem a obsahy vybraných príbehov,[48] ktoré slúžia ako príklady ku každej kategórii, uvediem v prílohách. Taktiež treba podotknúť, že v zbierke sa nachádzajú dvojice a niekedy až trojice príbehov, ktorých dej môže byť takmer identický.

Kategórie podľa počtu poviedok do nich zaradených (od najnižšieho po najvyšší[49]) :

- O konaní dobra (3),
- O ľuďoch spojených s prírodnými úkazmi (3),
- O aristokracii (5),
- O potrestaní aj odmenení (5),
- O ľuďoch a zvieratách (20),
- O neobyčajných javoch/udalostiach (25),
- O (okamžitom) potrestaní (33),
- O (okamžitom) odmenení (38).

O konaní dobra (3)

Jedná sa o príbehy, ktoré konštatujú skutky ľudí, ktorí konali dobro buď dodržiavaním správnych budhistických zákonov, alebo nastolením verejného poriadku. Ani jeden z týchto príbehov neobsahuje silné morálne ponaučenie, príbehy skôr vyzývajú ľudí ku konaniu dobra a nasledovaniu správnej budhistickej doktríny.

Aj napriek Kjókaiovmu tvrdeniu o tom, že príbehy v *Nihon rjóiki* sú čisto japonské,[50] v zbierke sa objavujú referencie k príbehom z iných krajín, z ktorých Kjókai mohol čerpať inšpiráciu. Dobrým príkladom je príbeh z tejto kategórie s názvom „O dievčati narodenom z mäsovej gule, ktoré konalo dobro a obracalo ľudí na vieru“ (3:19)[51]. Táto povesť je referenciou k podobnému príbehu pôvodom z Indie.

[48] Väčšinou jedna až dve ukážky.
[49] Uvedené z orientačných dôvodov pre predstavu, ktoré motívy prevládajú častejšie.
[50] Shirane, Introduction. In: *Records of Miraculous Events...*, s. 11.
[51] Názvy povestí *Nihon rjóiki* sú preložené z anglického zdroja: *Records of Miraculous Events in Japan The Nihon ryōiki*. Preložil Burton Watson.

O ľuďoch spojených s prírodnými úkazmi (3)

Táto kategória zahŕňa príbehy, v ktorých prírodné úkazy nejakým spôsobom ovplyvnili osudy ľudí. Prvé dva príbehy sú skôr legendami, oprostené od ponaučení, spojené s postavou boha hromu.[52] Prvý opisuje vznik názvu hory Ikazuči no Oka a druhý narodenie mnícha so zázračnými schopnosťami. Tretí príbeh obsahuje aj budhistické poučenie, podľa ktorého viera a modlenie sa k Šákjamunimu prináša spásu moreplavcom.[53]

O aristokracii (5)

V povestiach, patriacich do tejto kategórie, vystupuje šľachta či samotní cisári ako hlavné postavy, alebo sa tam objavujú častejšie, ako v ostatných. Povesti majú rôznu tematiku, ale okrem príbehu „O princovi Šótokuovi, ktorý vykonal nezvyčajný skutok“ (1:4), sa v každom odrážajú zákony karmy.

O potrestaní aj odmenení (5)

V štyroch z týchto príbehov sa nachádza opis budhistického pekla. V príbehoch sa odrážajú zákony karmy a plynie z nich jasné ponaučenie. Postavy sú v týchto príbehoch paradoxne potrestané aj odmenené, čo odkazuje na dôležitosť kopírovania budhistických sútier, ktoré môže spasiť aj najväčších hriešnikov. Nachádza sa tu aj dvojica príbehov: „O používaní ťažších váh k oklamaniu ostatných, o prepisovaní sútry a o okamžitej odmene a treste, ktoré dostal“ (3:22) a „O používaní majetku chrámu, prísahe o prepísaní Sútry dokonalého poznania[54] a o okamžitej odmene a treste, ktoré dostal“ (3:23). Hlavný protagonista sa v oboch dostane do pekla, ale vďaka tomu, že dal prepísať budhistické sútry, sa z pekla dostane. Príbehy sa od seba líšia len drobnými odchýlkami – jedná sa o pomerne častý jav *v Nihon rjóiki*.

O ľuďoch a zvieratách (20)

Takmer každý z týchto príbehov možno zaradiť aj do nejakej inej kategórie, avšak všetky ich spája spoločný motív prepojenosti ľudí a zvierat. V príbehoch sa často zvieratá označujú ako žijúce stvorenia, pretože Sféra zvierat – *Čikušódó* je jednou

[52] „O chytaní Hromu“ (1:1) a „O chlapcovi s obrovskou silou, ktorý bol narodený vďaka radosti hromu“ (1:3).
[53] „O stratení sa na mori, o poctivom odriekavaní mena Budhu Šákjamuniho a o zachránení svojich životov“ (3:25).
[54] Pradžňápáramitá sútra – druh mahájánovskej sútry.

zo Šiestich ciest znovuzrodenia. Ľudia, ktorí si za života zlými skutkami nahromadili zlú karmu, sa v ďalšom živote v tejto sfére môžu znovu zrodiť. Napríklad v príbehu „O tom, ako nemilosrdne jazdil na koňoch s ťažkým nákladom a o okamžitom treste, ktorý za to dostal" (1:21) rozprávač na konci zdôrazňuje, že dané zvieratá mohli byť v minulosti našimi matkami alebo otcami, a preto je takéto chovanie neospravedlniteľné.

Pretože príbehy majú rôznu tematiku, táto kategória by sa dala rozdeliť do ďalších podkategórií: „odmenenie za záchranu zvierat", „potrestanie za týranie zvierat", „znovuzrodenie sa ako zviera" a „zviera v prestrojení". Posledná podkategória je mierne otázna, pretože sa v nej nejedná vyložene o zviera v prestrojení, ale o *kicune* 狐 – *jókai,* ktorého prirodzenou podobou je líška, napr. v príbehu „O zobratí si líšky za ženu a splodení dieťaťa" (1:2). Najčastejšie zmieňované zvieratá sú voly, korytnačky, hady, zajace, ryby či vtáky.

O neobyčajných javoch/udalostiach (25)

Do tejto skupiny spadajú takmer všetky príbehy *Nihon rjóiki*. Avšak táto kategória je potrebná pre príbehy, ktoré konštatujú to, že sa takáto neobyčajná udalosť stala, nezaoberajú sa ničím iným a je ťažké v nich nájsť niektorú z tém ostatných príbehov. Jedná sa teda o príbehy s rôznorodou tematikou, ktoré však neposkytujú žiadne nábožensko-morálne ponaučenie. Predpokladám, že ich úlohou bolo presvedčiť poslucháčov o zázračnosti a múdrosti vyvolených ľudí, budhov či *bódhisattvov,* ako napr. v povesti s názvom „Príbeh o šestnásť stopovom vyobrazení Mirokuho,[55] ktorého krk bol rozhryzený mravcami a neobyčajný jav, ktorý nasledoval" (3:28).

O (okamžitom) potrestaní (33)

Ako sám názov napovedá, mohlo sa jednať o okamžité potrestanie, ale aj o potrestanie, ktoré človeka postihlo až neskôr. Nachádzajú sa tu príbehy, v ktorých sú postavy potrestané za svoje zlé skutky a čitateľ si jasne dokáže vysvetliť, prečo danú postavu stihol trest. Tresty sú najčastejšie udelené za tieto zlé skutky: urážanie budhistickej viery/relikvií, napadnutie/urážanie mníchov, týranie zvierat, neúcta k rodičom, kradnutie a podvádzanie.

[55] V sanskrite Maitréja = „priateľský". Označovaný ako Budha budúcnosti, ktorý má prísť na zem za 5000 rokov od vyhasnutia historického Budhu opäť rozšíriť budhistické učenie. Medzitým má postavenie *bódhisattvu* prítomnosti (Schumann, s. 123).

Avšak nachádzajú sa tu aj také príbehy, v ktorých rozprávač konštatuje, že postava si zaslúžila trest za nejaký zlý čin z minulosti, aj keď priamo v príbehu nemožno nájsť žiadny zlý skutok, ktorý spáchala. Práve toto konštatovanie dokazuje, aká silná bola rozprávačova viera v karmickú príčinnosť.

O (okamžitom) odmenení (38)

V tejto kategórii sa opäť nachádzajú príbehy opisujúce zákony karmy, avšak postavy sú za svoje skutky odmenené. Zväčša sa jedná o odmenu za prepisovanie sútier, modlenie sa k budhom, *bódhisattvom* a božstvám alebo o dobré skutky ako zachránenie zvierat či pomoc mníchom. Nenachádza sa tu však žiadny príbeh, v ktorom by bola postava odmenená za dobré skutky, ktoré učinila v minulom živote, na rozdiel od niekoľkých príbehov v kategórii „O (okamžitom) potrestaní".

2.1.2 Zhrnutie kategorizácie príbehov Nihon rjóiki

Všetky tieto príbehy *secuwa* sú nejakým spôsobom poučné. Dôležitou zložkou príbehov sú *bódhisattvovia* a budhistické sútry. Veriaci v príbehoch sa často modlia k *bódhisattve* Kannon[56] a odriekavajú Lotosovú sútru. Vyskytujú sa tu však aj iní *bódhisattvovia* či budhovia, ako napr. *bódhisattva* Miroku, budha Amida, budha Jakuši[57] a ďalší. V mnohých povestiach je kladený dôraz na to, že veriaci, ktorí uctievali tieto bytosti a dávali prepisovať sútry, boli odmenení (alebo spasení) aj napriek zlým skutkom, ktoré spáchali. Ako dobrý príklad slúži vyššie popísaná povesť „O používaní ťažších váh..." (3:22). Tento príbeh jasne zdôrazňuje to, že viera v pravú náuku je stavaná nadovšetko, a aj keď sa človek previní, môže sa pomerne jednoducho vykúpiť odriekavaním alebo prepisovaním sútier.[58] Pokiaľ však človek poruší zákony a akýmkoľvek spôsobom zneuctí budhistickú vieru, stihne ho takmer okamžite prísny trest.[59]

[56] V sanskrite Avalókitéšvara = „pán, ktorý vníma" (preklady sa môžu líšiť). Pre mnohých veriacich najdôležitejšia postava budhistického panteónu. Dokáže pomáhať bez akýchkoľvek fyzických hraníc. Zachytený vo viac ako 100 podobách. Pôvodne vyobrazovaný ako muž so ženskými rysmi, viackrát zmenil pohlavie, často uvádzaný aj ako obojpohlavný. V Japonsku známa ako *bódhisattva* milosrdenstva Kannon (Schumann, s. 108–110).

[57] V sanskrite Baišadžajaguru = „majster liečiteľ". Jeden z ôsmich liečivých budhov (Tamtiež, s. 104–105).

[58] Podobný motív sa nachádza vo viacerých príbehoch, napr. „O uctievaní čínskych bohov, obetovaní volov, ale aj o konaní dobra vypustením žijúcich stvorení – bol za to odmenený aj potrestaný" (2:5).

[59] Ako napr. v príbehu „O nemilosrdnom stiahnutí z kože živého zajaca a okamžitom potrestaní, ktoré mu bolo udelené"(1:16) alebo „O zosmiešnení recitátora Lotosovej sútry a o pokrútení jeho úst ako okamžitom treste" (1:19).

Z toho všetkého vyplýva, že budhistická viera bola neoddeliteľnou súčasťou *Nihon rjóiki*. V takmer každom príbehu sa nachádza množstvo referencii k budhistickej náuke a zákonom. Príbehy sú formované na základe rozprávačovej budhistickej morálky a neochvejnej viery v karmickú príčinnosť. V zbierke sa nachádza aj niekoľko príbehov, ktoré sa nezameriavajú[60] priamo na budhizmus, avšak tieto príbehy sú aj napriek tomu poučné (zachytávajú historické fakty alebo etymológiu vzniku miestnych názvov) a neslúžia na pobavenie čitateľa. V takmer každom príbehu sa však nachádzajú nadprirodzené bytosti či javy a mnoho príbehov je strašidelných.[61]

2.2 Charakteristika Kondžaku monogatari

Zbierka *Kondžaku monogatari* bola skompilovaná v období Heian približne okolo roku 1120[62]. Skladá sa z 31 zväzkov, ktoré obsahujú viac ako 1000 príbehov *secuwa*. Zaujímavosťou je samotný názov *Kondžaku monogatari*. Často sa prekladá ako *Zbierka starých povestí*, avšak doslovný preklad by bol skôr *Príbehy súčasnosti a minulosti* alebo *Príbehy čias terajších a minulých*.[63]

Kompilátor zbierky je neznámy. Nie je dokonca ani jasné, či sa jednalo o jednu alebo viaceré osoby. Avšak k vzhľadom na dĺžku tejto antológie je pravdepodobné, že sa na jej zostavení podieľalo viac ľudí. Literárna historička a špecialistka na japonskú stredovekú literatúru Marian Ury uvádza, že sa pravdepodobne nemohlo jednať o Minamoto no Takakuniho (1004–1077), ktorému je autorstvo často pripisované. Bol síce zanieteným budhistom, avšak patril k aristokratickej triede, kým rozprávačom bol zrejme mních pochádzajúci z nižšej vrstvy.[64]

Na rozdiel od *Nihon rjóiki* je *Kondžaku monogatarišú* napísaná v japončine. Jedná sa tak o prvú knihu obsahujúcu históriu budhizmu napísanú v japonskom jazyku, aj keď treba podotknúť, že sa jedná o zmiešaný čínsko-japonský štýl *wakan konkó bun* 和漢混淆文.[65]

---

[60] „O chytaní Hromu“ (1:1).
[61] Napr. „O žene pohltenej zlým diablom“ (2:33).
[62] Presný dátum nie je známy.
[63] Takmer každá kapitola sa otvára frázou *Ima wa mukaši* 今ハ昔 (v slovách môže byť drobná odchýlka, napr. ハ sa vypúšťa), ktorá znamená „Dnes už je to dávno, čo...“. Sino-japonské čítanie znakov *ima* 今 a *mukaši* 昔 je *kon* a *džaku*, takže názov antológie je odvodený od tejto frázy. Častá fráza nachádzajúca sa na konci poviedok, znie *to namu katari cutaetaru to ja* トナム語り傳ヘタルトヤ (A tak bolo povedané, a tak bolo odovzdané ďalej...) V slovách môže byť taktiež drobná odchýlka.
[64] URY, Marian. *Tales of Times Now Past*. Sixty-Two Stories from a Medieval Japanese Collection. 2. vyd. Michigan: University of Michigan Center for Japanese studies, 1993, s. 1.
[65] Shirane, *Traditional Japanese Literature...*, s. 529.

Kompilátor *Kondžaku monogatarišú* nenapísal žiadny predslov, takže nie je jasné, za akým účelom bola táto zbierka skompilovaná. Mních Kjókai dal jasne najavo, že cieľom *Nihon rjóiki* je naviesť ľudí k dodržiavaniu správnej budhistickej doktríny, avšak kompilátor zbierky *Kondžaku monogatari* žiaden podobný odkaz nezanechal. Z obsahu zbierky sa dá odvodiť, že sa taktiež jednalo o akúsi príručku kázní zameranú aj na prostejších poslucháčov. [66] Príbehy sú, tak ako ostatné *secuwy*, taktiež prezentované ako pravdivé. Niektoré príbehy z *Nihon rjóiki*[67] môžeme napokon objaviť aj v *Kondžaku monogatarišú*. Avšak jej časť, na rozdiel od *Nihon rjóiki*, tvoria aj sekulárne príbehy (približne jednu tretinu). Ďalšími zdrojmi zbierky boli napr. *Dai nihon hokke genki* 大日本法華験記 (Záznamy zázračnej Lotosovej sútry veľkého Japonska, 1041) alebo *Džizó bosacu reigenki* 地蔵菩薩霊験記 (Záznamy o zázračnom *bódhisattvovi* Džizóovi[68], 1016–1068). [69]

Prvú časť *Kondžaku monogatari* tvorí 5 zväzkov s príbehmi z Indie. Zväzky 1 až 3 opisujú Budhovo narodenie, život, jeho učenie o budhistických princípoch a dosiahnutie prebudenia. Zväzok 4 popisuje šírenie budhizmu Budhovými učencami po jeho smrti. Piaty je skôr sekulárny a popisuje rôzne príbehy o Indii, ktoré sa odohrali ešte pred Budhovým narodením. Druhú časť tvorí 5 zväzkov s príbehmi z Číny. Zväzky 6 a 7 opisujú šírenie budhizmu v Číne a príbehy o sútrach, ôsmy zväzok chýba, deviaty zväzok obsahuje sekulárne príbehy o karmickej príčinnosti a desiaty zväzok obsahuje sekulárnu históriu čínskej ríše.[70] Tretiu časť tvorí 21 zväzkov (zväzky 18 a 21 chýbajú) s príbehmi z Japonska. Podrobnejšie sa im budem venovať v nasledujúcej podkapitole, kde ich kategorizujem a v prílohách uvediem obsahy niekoľkých vybraných príbehov. Príbehom z Indie a Číny sa venovať nebudem, keďže pre túto prácu sú podstatnejšie príbehy z Japonska.

[66] Ury, Introduction. In: *Tales of Times Now Past*, s. 2.
[67] Napr. príbeh „O okamžitej odmene – bola zachránená krabmi vďaka tomu, že zachránila životy krabov a žaby“ (2:12). Podobný príbeh sa nachádza v *Kondžaku monogatari* (16:16).
[68] V sanskrite Kšitigarbha = „ten, ktorý pochádza z lona zeme“. V Japonsku je vnímaný ako záchranca, ochranca detí, pútnikov a matiek. Umožňuje veriacim znovuzrodenie v Západnom raji a môže zachrániť aj bytosti nachádzajúce sa v pekle. Postavy kráľa pekla Enmu a Džizóa často splývajú v jedno (SCHUMACHER, Mark. Jizō Bosatsu. In: *A to Z Photo Dictionary – Japanese Buddhist Statuary* [online]. [cit. 16.4.2018]. Dostupné z http://www.onmarkproductions.com/html/jizo1.shtml).
[69] Ury, Introduction. In: *Tales of Times Now Past*, s. 13–14.
[70] Tamtiež, s. 3.

2.2.1 Kategorizácia príbehov Kondžaku monogatari

Povesti nachádzajúce sa v *Kondžaku monogatari* majú rovnaký rámec ako povesti v *Nihon rjóiki*. Uvádzajú ústrednú postavu alebo postavy, ktoré sú pre príbeh kľúčové, obdobie vlády cisára a informácie o mieste diania. V porovnaní s *Nihon Rjóiki* sú povesti v *Kondžaku monogatari* dlhšie. Stále sa však jedná o krátky rozsah, typický pre povesti *secuwa*. Budhistické poučenia sú menej časté a v sekulárnej časti príbehov sa poučenia nachádzajú len minimálne.[71] Ďalej je treba poznamenať, že v *Kondžaku monogatarišú* sa okrem desivých príbehov s nadprirodzenými bytosťami nachádzajú aj príbehy, ktoré neobsahujú žiadne nadprirodzené prvky a ich atmosféra je skôr humorná.

Pôvodne som mala v pláne povesti rozčleniť do podobných kategórii ako pri *Nihon Rjóiki*, ale zbierka *Kondžaku monogatari* je omnoho rozsiahlejšia a sama o sebe obsahuje istý druh vlastnej kategorizácie. Okrem rozdelenia na príbehy z Indie, Číny a Japonska sa v zbierke nachádza aj delenie podľa tematických celkov, a preto považujem za vhodnejšie príbehy kategorizovať podľa týchto celkov, než opäť vytvárať vlastné kategórie. Charakteristike príbehom, v ktorých sa nenachádzajú nadprirodzené javy, budhistické či morálne poučenia, respektíve sa ich tam nachádza veľmi málo, je venovaný menší priestor, pretože nie sú pre túto prácu také podstatné. Pre úplnosť však dané kategórie a ich zostručnenú charakteristiku uvádzam. V prílohách, rovnako ako pri kategorizácii *Nihon rjóiki*, uvádzam krátke obsahy slúžiace ako ukážky.

Povesti z Japonska sú rozdelené na dva veľké celky: Budhistické príbehy Japonska (11. až 20. zväzok) a Sekulárne príbehy Japonska (21. až 31. zväzok). Príbehy je možné ďalej kategorizovať na základe zväzkov, pretože každý z nich má svoje vlastné témy, ale takéto rozsiahle delenie do devätnástich (zväzky 18 a 21 chýbajú) kategórií by nebolo pre túto prácu vhodné, a preto plánujem zlúčiť niektoré zväzky pod jednu kategóriu.

Budhistické príbehy Japonska

- O uvedení budhizmu do Japonska, budhistických sútrach a *bódhisattvoch* (zv. 11–17),
- O náboženskej konverzii a karmickej príčinnosti (zv. 19–20).

[71] Sú napr. v kategórii „O karmických príčinách“ (zv. 26).

Sekulárne príbehy Japonska

- O klane Fudžiwara (zv. 22),
- O bojovníkoch, remeselníkoch a umelcoch (zv. 23–25),
- O karmických príčinách (zv. 26),
- O nadprirodzených bytostiach (zv. 27),
- O humorných príbehoch (zv. 28),
- O zlých skutkoch (zv. 29),
- O milostných príbehoch (zv. 30),
- O podivných príbehoch a legendách (zv. 31).

Budhistické príbehy Japonska

O uvedení budhizmu do Japonska, budhistických sútrach a bódhisattvoch (zv. 11–17)

Hlavnými postavami budhistických príbehov Japonska sú vo väčšine povestiach mnísi alebo sa v nich aspoň vyskytujú. Jedenásty zväzok pojednáva predovšetkým o postupnom šírení budhizmu v Japonsku. Ústrednými postavami sú historické osobnosti, ako napr. En no Ubasoku [72] alebo mních Dóšó [73] (629–700). Vloženie reálnych postáv a udalostí do príbehov dodáva zbierke na realistickosti, čo tiež znamená, že v minulosti bolo jednoduchšie vtedajších čitateľov/poslucháčov presvedčiť o pravdivosti príbehov a o potrebe žitia v súlade s budhistickými zákonmi.

Ďalšie zväzky pojednávajú o budhistických rituáloch, sútrach (vyzdvihovaná je najmä Lotosová sútra) a *bódhisattvoch*. Najčastejšie objavujúcimi sa budhistickými postavami sú Amida, Kannon a Džizó.

O náboženskej konverzii a karmickej príčinnosti (zv. 19–20)

V zväzku o náboženskej konverzii sa jedná hlavne o ľudí, ktorí konvertovali na budhistickú vieru hlavne na základe nejakej zázračnej udalosti, snu alebo vnuknutia. Celkové posolstvo tohto zväzku je jednoznačné – ak hriešnik pochopí svoje hriechy a obráti sa na vieru, v konečnom dôsledku mu to prinesie spásu a odčiní jeho zlé skutky.

[72] Považovaný za zakladateľa *šugenda*. Známy aj ako En no Ozunu, En no Gjódža alebo En no Šókaku. Viď kapitola 1 Rozšírenie budhizmu v Japonsku, s 10.
[73] Mních, študoval v Číne tzv. doktrínu javových príznakov *dharmy* a zen budhizmus, ktoré následne priniesol do Japonska. Dal vystavať prvú sálu pre meditáciu v Gangódži . Po Dóšóovej smrti bolo jeho telo spopolnené – prvý známy prípad kremácie v Japonsku (Dōshō. In: *The Soka Gakkai Dictionary of Buddhism* [online]. Nichiren Buddhism Library [cit. 26.3.2018].
Dostupné z: https://www.nichirenlibrary.org/en/dic/Content/D/110).

Nemusí sa však jednať len o hriešnika, ale o akéhokoľvek človeka, ktorý pochopí budhistickú doktrínu a dá sa na správnu cestu.

V zväzku o karmických príčinách sa nachádzajú podobné[74] (prípadne aj rovnaké) povesti ako v *Nihon rjóiki*. Príbehy sa zaoberajú hlavne zákonmi karmy – potrestaním zlého a odmenením dobrého.

Sekulárne príbehy Japonska

O klane Fudžiwara (zv. 22)

Tento zväzok pojednáva o založení a rozvoji klanu Fudžiwara. Tvorí ho iba 8 príbehov, ktoré zachytávajú najmä historické udalosti. Avšak napríklad príbeh „Ako minister zľava Tokihara[75] získal ženu hlavného poradcu Kunicuneho[76]“ (22:8)[77] je písaný s humorným podtónom, čiže sa nedá povedať, že by príbehy striktne zachytávali len históriu.[78] Počet budhistických referencii a poučení je obmedzený na minimum.

O bojovníkoch, remeselníkoch a umelcoch (zv. 23–25)

Tieto zväzky spája spoločná tematika ľudí oddaných svojmu povolaniu alebo záujmom, ktorí svoju náruživosť a um dokážu využiť vo svoj prospech.[79] Za zmienku stojí príbeh „Ako diabol *oni* 鬼[80] uchmatol lutnu Gendžó“ (24:24), pretože je v ňom prvýkrát spomenutá brána Rašó.[81] O nej neskôr napísal poviedku Akutagawa, ktorý sa však inšpiroval iným príbehom zo zbierky.[82] Táto kategória opäť neobsahuje poučenia a nachádza sa v nej len minimum budhistických referencií.

---

[74] Z tohto dôvode nie je v prílohách uvedená ukážka. Príbehmi o karme sa totižto zaoberá podstatná časť ukážok *Nihon rjóiki*.
[75] Fudžiwara no Tokihara (871–909).
[76] Fudžiwara no Kunicune (828–908).
[77] Názvy povestí *Kondžaku monogatari* sú preložené z anglických zdrojov: Ury, *Tales of Times Now Past* a Shirane, *Traditional Japanese Literature: An Anthology, Beginnings to 1600*.
[78] Ury, Secular Tales of Japan. In: *Tales of Times Now Past,* s. 133.
[79] Tamtiež.
[80] V anglických textoch sú uvedené rôzne preklady, napr. trol, horský obor a pod. Pre túto prácu som zvolila všeobecnejšie pomenovanie „diabol“.
[81] V českom preklade Akutagawových poviedok (Akutagawa Rjúnosuke. *Obraz pekla a jiné povídky*. Preložila Vlasta Hilská – pre kompletnú citáciu viď ďalej) sa uvádza „brána Rašómon “. Anglické preklady sa rôznia. Pre túto prácu som zvolila preklad „brána Rašó“. *Mon* 門, v názve Rašómon 羅生門, znamená brána, a preto je samotným názvom brány len pojem *Rašó*.
[82] Kategória „O zlých skutkoch“ – „Ako zlodej vyšiel na vrchné poschodie brány Rašó a zočil mŕtvolu“ (29:18), viď prílohy, s. 66.

O karmických príčinách (zv. 26)

Kompilátor na konci každého príbehu konštatuje, že osudy postáv boli ovplyvnené ich karmou z predchádzajúcich životov. Tento zväzok sa zdanlivo zdá byť viac nábožensky orientovaný, ale keďže sa príbehy nachádzajú v sekulárnej sekcii, rozprávačove komentáre o zákonoch karmy na konci príbehov sú len jednou z mála budhistických referencií.

O nadprirodzených bytostiach (zv. 27)

Tento zväzok je venovaný príbehom, kde sa nachádzajú rôzne nadprirodzené bytosti, ktoré predstavujú pre postavy nebezpečenstvo. Objavujú sa tu predovšetkým *kicune, oni* a duchovia *júrei* 幽霊. Zaujímavý je kompilátorov komentár na konci príbehu „Ako sa matka lovcov stala diablom *oni* a pokúsila sa zhltnúť svoje deti“ (27:22), podľa ktorého sa rodičia vysokého veku vždy zmenia na *oni*, pretože sú starí a senilní. V zväzku sa nachádzajú ďalšie príbehy s o niečo menej morbídnejšími poučeniami, napr. „Ako žena, ktorá nosila pod srdcom dieťa, išla do Južného Jamašina, stretla diabla *oni* a unikla“ (27:22) – na konci príbehu sa nachádza varovanie, že človek by nemal sám chodiť na staroveké miesta. Príbehy majú teda rôznorodú tematiku, ale všetky spája prvok nadprirodzena a tajuplná atmosféra. Z mnohých príbehov možno vycítiť rozprávačov zámer varovať čitateľa/poslucháča pred nedbanlivým chovaním, aj keď varovanie nemusí byť v príbehu explicitne vyjadrené.

O humorných príbehoch (zv. 28)

V tomto zväzku bol rozprávačov hlavný motív pobaviť čitateľa príbehmi, ktoré zahŕňajú postavy z rôznych spoločenských vrstiev (môže sa jednať o mníchov, ale aj o aristokratov) a často si uťahujú z ich nerozvážnosti. Nejedná sa teda o povesti didaktické, aj keď čitateľ/poslucháč sa v istom slova zmysle môže poučiť z konania postáv v príbehoch.

O zlých skutkoch (zv. 29)

V tomto zväzku sa nachádzajú príbehy, ktoré opisujú zlé skutky, a to hlavne krádež a vraždu. Treba podotknúť, že vo viacerých príbehoch tohto zväzku sa nenachádza kritika a potrestanie zločincov, ale skôr varovanie pre ľudí, aby sa pred zločincami mali na pozore a neboli naivní. Zločinci zo zmienených príbehov unikli bez

akéhokoľvek trestu, ktorý by ich určite neminul, keby sa jednalo o budhistické *secuwy*. Dvoma príbehmi z tohto zväzku sa inšpiroval vo svojej tvorbe Akutagawa Rjúnosuke.[83]

O milostných príbehoch (zv. 30)

Príbehy v tomto zväzku sa zameriavajú na vzťahy medzi mužom a ženou a možno v nich nájsť aj zmienky o karme a osude. Obsahujú poéziu a mnohé z nich možno zaradiť k *utamonogatari* 歌物語[84] (starší žáner ako *secuwa*).[85]

O podivných príbehoch a legendách (zv. 31)

Posledný zväzok uzatvára zbierku rôznymi zvláštnymi príbehmi a legendami. Nie v každom príbehu sa musia nutne nachádzať nadprirodzené javy alebo ponaučenia, príbehy však väčšinou popisujú niečím výnimočné udalosti.

2.2.2 Zhrnutie kategorizácie príbehov Kondžaku monogatari

Ury uvádza, že aj napriek tomu, že antológia obsahuje aj sekulárne príbehy, autorov zámer bol didaktický. Okrem budhistických rád sa autor pokúšal ľuďom poradiť, ako sa správať v bežnom živote. Nemožno preto povedať, že by sa jednalo o príbehy slúžiace len k pobaveniu alebo postrašeniu.[86] Niektoré príbehy žiadne priame ponaučenie neobsahujú, často sa však dá vyčítať z kontextu. Treba však podotknúť, že aj napriek autorovým didaktickým zámerom, príbehy v tejto zbierke nevysvetľujú budhistické princípy nijak do hĺbky. Napríklad príbehy o Lotosovej sútre neopisujú jej obsah, ale skôr zdôrazňujú odmeny, ktoré sa človeku dostanú, ak bude v sútru veriť a dodržiavať ostatné budhistické zákony.[87] V antológii sa odrážajú aj zmeny spôsobené vývojom japonského budhizmu, ako napríklad šírenie učenia Saičóovej školy *Tendai,* rozšírenie zenovej praxe či stále viac populárnejšie vzývanie mena budhu Amidu. Taktiež tu môžeme pozorovať, že *bódhisattvovia* Kannon a Džizó sa v Japonsku paradoxne tešili oveľa väčšej obľube ako samotný Budha.[88] V zbierke sa ďalej objavujú

[83] „Ako zlodej vyšiel na vrchné poschodie brány Rašó a zočil mŕtvolu“ (29:18) a „Ako bol muž, sprevádzajúci svoju ženu do provincie Tanba, zviazaný v Óejame“ (29:23), viď prílohy, s. 66.
[84] „Utamonogatari („rozprávania s básňami waka“) – tvoria ich kratšie prozaické útvary sústrediace sa okolo jednej alebo viacerých básní.“ (WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Slovník japonské literatury*. Praha: Nakladatelství Libri, 2008, s. 305.)
[85] Shirane, *Traditional Japanese Literature...*, s. 558.
[86] Ury, Introduction. In: *Tales of Times Now Past*, s. 2.
[87] Shirane, *Traditional Japanese Literature...*, s. 530.
[88] Ury, Introduction. In: *Tales of Times Now Past*, s. 18.

mnohé historické postavy a záznamy historických udalostí, avšak treba ich brať do istej miery s rezervou, pretože nie vždy sú úplne presné.[89]

Je pomerne komplikované zhrnúť zbierku ako celok, keďže sa v nej nachádza veľké množstvo príbehov s rôznorodou tematikou. V porovnaní s *Nihon rjóiki* by sa dalo povedať, že *Kondžaku monogatarišú* bola písaná pre širšie publikum a aj jednoduchší poslucháč si dokázal nájsť v zbierke taký príbeh, ktorý by ho zaujal, keďže sa tu nachádzajú aj príbehy humorné, aj príbehy strašidelné. Ďalším veľkým rozdielom je odklon od budhistických poučení, ktoré sa síce v príbehoch stále nachádzajú, ale v oveľa menšej miere ako v *Nihon rjóiki*. Okrem budhizmu sa tu nachádzajú odkazy k iným náboženstvám,[90] čo slúži ako dobrá ukážka náboženského synkretizmu,[91] ktorý je pre japonskú spoločnosť typický dodnes. V zbierke je taktiež zachytené dôležité svedectvo o živote Japoncov z rôznych spoločenských tried v období Heian.

2.3 Charakteristika Udži šúi monogatari

Presný dátum vzniku zbierky nie je známy, ale pravdepodobne vznikla niekedy začiatkom 13. storočia (obdobie Kamakura). Kompilátor je taktiež neznámy, avšak predpokladá sa, že námetom príbehov v *Udži šúi monogatari* bol stratený text zbierky *Udži dainagon monogatari* 宇治大納言物語 (Rozprávanie vrchného poradcu z Udži), napísaný Minamoto no Tadakunim. Zbierka sa stala veľmi populárnou hlavne v období Tokugawa.[92]

Podobne ako v *Kondžaku monogatari,* aj v *Udži šúi monogatari* sa okrem japonských príbehov nachádzajú príbehy z Indie a Číny. Dielo obsahuje rôzne sekulárne námety[93] (humorné, strašidelné, milostné, ľudové a pod.). Niektoré časti sú písané skôr prostejším jazykom, [94] čo možno chápať, ako istý odklon od didaktického smeru. V zbierke sa nachádzajú aj budhistické príbehy, ktoré síce mohli byť využívané pri kázňach, avšak odborník na japonskú literatúru a kultúru Shirane Haruo uvádza, že zbierka *Udži šúi monogatari* primárne neslúžila ako príručka kázní (na rozdiel od *Nihon rjóiki* či *Kondžaku monogatari*).[95]

[89] „Ako úctyhodný mních Dóšó šiel do Číny, prevzal učenie Hossó a vrátil sa domov“ (4:11).
[90] Taoizmus, konfucianizmus, šintoizmus.
[91] Ury, Introduction. In: *Tales of Times Now Past,* s. 18.
[92] Shirane, *Traditional Japanese Literature...,* s. 672.
[93] Winkelhöferová, s. 285.
[94] Tamtiež.
[95] Shirane, *Traditional Japanese Literature...,* s. 672

Rovnako ako v spomenutých zbierkach, príbehy sa začínajú a končia podobne znejúcimi ustálenými frázami a často obsahujú ponaučenia. Avšak tieto časti boli pravdepodobne pridané, len aby spĺňali ustálenú formu vtedajších rozprávaní.[96]

Zbierka *Udži šúi monogatari* ďalej slúžila ako inšpirácia pre tvorbu Akutagawu Rjúnosukeho, ktorý sa vo svojich poviedkach inšpiroval niekoľkými povesťami z tejto zbierky.[97]

[96] Tamtiež.

[97] „Ako Jošihideho, maliara budhistických obrazov potešilo, že vidí svoj dom v plameňoch“ (3:6), „O kňazovi s dlhým nosom“ (2:7) a „Ako démoni niekomu odstránili vred“ (1:3), viď prílohy, s. 68. Názvy povestí *Udži šúi monogatari* sú preložené z anglického zdroja: Shirane, *Traditional Japanese Literature: An Anthology, Beginnings to 1600*.

3 Vývoj strašidelných príbehov v Japonsku od 17. do začiatku 20. storočia

V tejto kapitole sa budem venovať vzniku a rozšíreniu žánru *kaidan*. Uvediem dôvody, kvôli ktorým sa strašidelné príbehy stali v tomto období populárnymi. Taktiež zmienim diela, ktoré boli pre vývoj a popularizáciu *kaidanov* dôležité, a do akej miery boli ovplyvnené budhizmom. Predstavím štýl *jomihon* 読本 (doslova knihy na čítanie) a Uedu Akinariho, tvorcu slávnej zbierky príbehov *kaidan – Ugecu monogatari*. Pokúsim sa o analýzu miery vplyvu budhizmu na príbehy z tohto diela a taktiež sa pokúsim určiť, do akej miery boli príbehy didaktické. Ďalej zhrniem smerovanie *kaidanu* v 19. a začiatkom 20. storočia.

3.1 Vznik a rozšírenie žánru kaidan

Kaidan ako žáner vznikol v ranom období Edo približne v druhej polovici 17. storočia. Strašidelné príbehy sa v tomto období stali populárnymi a veľmi rýchlo sa šírili medzi ľuďmi. Príbehy tohto typu existovali už dávno predtým, ako dostali oficiálne označenie *kaidan*, avšak ich prudké rozšírenie v 17. storočí viedlo k potrebe daný typ príbehov nejako pomenovať. Dôvody, prečo sa v tomto období stali príbehy *kaidan* takými populárnymi uvádzam ďalej. Musím však podotknúť, že poveste *secuwa*, ktoré by sa dali označiť ako predchodcovia *kaidanu*,[98] boli značne rozšírené už v období Heian. Rovnako, ako v *secuwách*, aj v *kaidanoch* je častou témou smrť a posmrtný život. Takéto príbehy ľuďom mali pomôcť pochopiť koncept smrti a taktiež mohli slúžiť ako výstraha pred nemorálnym chovaním, za ktoré ich mohol, či už za života, alebo po smrti stihnúť trest.[99] V *secuwách* sa nachádzajú mnohé nadprirodzené bytosti, ktoré sa obvykle vyskytujú aj v *kaidanoch*, napr. strašidlá, *kicune*, *oni*, *tengu* 天狗[100] a pod. Mnohé *secuwy* sú aj značne strašidelné, čiže prepojenosť týchto povestí s príbehmi *kaidan* je zjavná.

Pre narastajúci dopyt po *kaidanoch* začali byť príbehy spisované do zbierok *kaidanšú* 怪談集, akou bolo napr. z čínštiny preložené dielo *Kaidan zenšo* 怪談全

[98] *Kaidany* čerpali okrem budhizmu aj zo šintoizmu, taoizmu a čínskych príbehov.
[99] RUBIN, Norman A. Ghosts, Demons and Spirits in Japanese Lore. In: *Asianart.com* [online]. Posledná zmena 2000 [cit. 20. 4. 2018]. Dostupné z http://www.asianart.com/articles/rubin/.
[100] Horský démon, ktorý je často zobrazovaný s veľkým nosom alebo vtáčou hlavou a krídlami, ale s ľudským telom. V budhistickom ponímaní sa jedná o bytosti, ktoré pomáhajú mníchom porozumieť *dharmu* a chránia budhistické chrámy (Tamtiež).

書 (Kompletný prehľad kaidanov)[101] alebo *Tonoigusa* 宿直草 (Zápisky nočnej hliadky)[102]. V období Tokugawa vo veľkom vzrástol počet gramotných ľudí[103] a vydávanie zbierok v tlačenej verzii taktiež značne urýchlilo popularizáciu tohto žánru, keďže v období Edo sa kníhtlač rozšírila takmer po celom Japonsku[104]. Avšak, ako už zo samotného názvu *kaidan*[105] vyplýva, príbehy boli pôvodne šírené ústnym podaním prostredníctvom tzv. profesionálnych rozprávačov *otogišú* 御伽衆, ktorí navštevovali provinčné kniežatá a zúčastňovali sa na dedinských zhromaždeniach. V ústnom podaní boli príbehy obohatené o priamu interakciu rozprávača s publikom, vďaka ktorej bola vytvorená vhodná atmosféra. Rozprávač tak podľa reakcií publika uspôsoboval rozprávaniu svoje gestá, intonáciu a výraz tváre.[106] Rozprávania strašidelných príbehov boli obzvlášť populárne v lete, pretože poslucháčov od strachu priam mrazilo, čo im pomáhalo znášať nesmierne horúčavy.[107]

Pri žánri, ako je *kaidan*, sa ponúka otázka, akým spôsobom sa stal v 17. storočí v Japonsku takým populárnym. Americký filozof Noël Carroll si vo svojej knihe *The Philosophy of Horror* kladie dve základné otázky, ktoré sú kľúčové aj pre pochopenie dôvodu rozšírenia hry *Hjakumonogatari kaidankai* 百物語怪談会[108] a žánru *kaidan* (bol po hre pomenovaný[109]) v Japonsku:

1. Ako môže byť niekto vydesený niečím, o čom vie, že neexistuje?

---

[101] Prekladateľom je Hajaši Razan (1583–1657), rok vydania 1627.
[102] Autorom je Ansei Ogita (?－1669), rok vydania 1660. Známe aj pod názvom *Otogi monogatari* おとぎ物語 (Rozprávky).
[103] SHIRANE Haruo. *Early Modern Japanese Literature: An Anthology 1600–1900*. New York: Columbia University Press, 2008, s.10.
[104] Kníhtlač bola síce do Japonska z Číny uvedená už v 8. storočí, avšak vo veľkom sa rozšírila až v 17. storočí, kedy začali vznikať prvé knižné vydavateľstvá. Jednalo sa o tlač pomocou tzv. drevenej štočkovej formy – druh tlačiarenskej drevenej dosky známo ako drevorez (GEE, Dana. Japanese Bookbinding. In: *The American Bookbinders Museum* [online]. Posledná zmena 2015 [cit. 20.4.2017]. Dostupné z http://bookbindersmuseum.org/japanese-bookbinding/).
[105] Viď Úvod, s. 7.
[106] REIDER, Noriko T. The Emergence of "Kaidan-shū" The Collection of Tales of the Strange and Mysterious in the Edo Period. *Asian Folklore Studies* [online]. Nagoya: Nanzan University, 2001, Vol. 60, No. 1 [cit. 11.3.2017]. Dostupné z http://www.jstor.org/stable/1178699, s. 80–81.
[107] HRDLIČKOVÁ, Věna. Sanjútei Enčó a japonské umění mluveného slova. In: SANJÚTEI Enčó. *Pivoňková lucerna*. Preložila Věna HRDLIČKOVÁ. Praha: Odeon, 1984, s. 16.
[108] V preklade „stretnutie ľudí za cieľom rozpovedania si sto strašidelných príbehov“. Sto sviečok sa umiestnilo do kruhu a po rozpovedaní strašidelného príbehu, musel každý hráč jednu sviečku sfúknuť. Hra bola v podstate akýmsi špiritistickým rituálom, pri ktorom sa s narastajúcou tmou zvyšovala v miestnosti prítomnosť duchovnej energie, ako aj napätie medzi hráčmi. Na konci rituálu sa malo stať niečo desivé, avšak nikto nevedel, čo presne to malo byť (DAVISSON, Zack. What is Hyakumonogatari? In: *Hyakumonogatari Kaidankai* [online]. [cit. 11.3.2017]. Dostupné z https://hyakumonogatari.com/what-is-hyakumonogatari/).
[109] Reider, The Appeal of “Kaidan“..., s. 266.

2. Prečo by sa vôbec niekto zaujímal o horor, keďže byť vystrašeným je také nepríjemné?[110]

Odpoveď na prvú otázku sa v prípade *kaidanu* naskytuje takmer sama. Tieto príbehy boli rovnako ako povesti *secuwa*, v minulosti prezentované ako pravdivé. Vtedajší Japonci im v minulosti bezpochyby verili, a dokonca si pomocou týchto príbehov vysvetľovali mnohé javy a choroby, ktoré boli pre nich v tom čase nepochopiteľné.[111]

Čo sa týka Carrollovej druhej otázky, dovolím si tvrdiť, že dôvodom, prečo sú ľudia vo všeobecnosti očarení hororom, je túžba po vzrušení. To si prostredníctvom strašidelných príbehov môžu dopriať bez toho, aby boli akýmkoľvek spôsobom ohrození na živote[112]. Jednou z ďalších možných odpovedí na danú otázku je, že hra *Hjakumonogatari kaidankai* bola pôvodne hrávaná vojakmi a reprezentovala akúsi skúšku odvahy[113].

Reider uvádza, že ďalším dôvodom, prečo sa hra *Hjakumonogatari kaidankai* a samotné *kaidany* stali takými populárnymi aj medzi obyčajnými ľuďmi, bolo upokojenie situácie po viac ako storočí neustálych bojov v krajine[114]. Z *kaidanov* sa tak stala istá forma zábavy a v tomto období slúžili skôr na rozptýlenie, ako na poučenie.[115] Dá sa teda predpokladať, že to bol taktiež jeden z hlavných dôvodov, prečo *kaidany* upustili od budhistických ponaučení, ktoré sa v *secuwách* často nachádzali. Reider tvrdí, že existujú ďalšie štyri možné dôvody, prečo sa *kaidan* stal takým populárnym, a tými sú:

1. očarenie groteskosťou,
2. prijateľné vysvetlenia pre neobjasnené bežné javy,
3 zaujatosť exotickosťou,
4. spoločenské komentáre.[116]

Pod prvým bodom sa dá rozumieť niečo, čo podivným spôsobom zosmiešňovalo ideály doby, ako napríklad paródia nachádzajúca sa v *kaidanšú* s názvom *Kii zótanšú*.[117]

[110] CARROLL, Noël. *The Philosphy of Horror or Paradoxes of the Heart*. London: Routledge, 2004, s. 8.
[111] Reider, The Appeal of "Kaidan"..., s. 272.
[112] Za predpokladu, že sa nejedná o fyzicky alebo psychicky slabého jedinca.
[113] Davisson, What is Hyakumonogatari? [online].
[114] Sengoku džidai.
[115] Reider, The Appeal of "Kaidan"..., s. 267.
[116] Tamtiež, s. 269.

V tomto príbehu je *fuku no kami* 福の神 (božstvo bohatstva), ktoré má bežne podobu tučného usmievajúceho sa muža, zobrazené ako vychudnutá bytosť bez očí, nosa a úst, prebývajúca v bohatom sídle a odetá v drahých šatoch. Jedná sa teda o groteskné zobrazenie často uctievaného božstva bohatstva. Zároveň v príbehu možno nájsť aj spoločenský komentár (štvrtý bod) kritizujúci majetných ľudí, ktorí majú k dispozícii veľké bohatstvo, avšak nedokážu oceniť jeho skutočnú hodnotu rovnako, ako to nedokáže ani slepé božstvo bohatstva.[118]

Druhý bod (*prijateľné vysvetlenia pre neobjasnené bežné javy*) je dôležitý pre pochopenie vtedajšieho rozmýšľania japonských ľudí. Ľudia si pomocou príbehov *kaidan* často vysvetľovali pre nich v tej dobe nevysvetliteľné javy alebo stavy, v ktorých sa nachádzali. Pocit dezorientácie bol napríklad často pripisovaný *tanukimu* 狸 (medvedík čistotný).[119] Prudké iracionálne zmeny nálad alebo iné poruchy správania boli zas chápané, ako posadnutie *kicune.* Pre túto dvojicu zvierat, ktoré možno zaradiť do kategórie *jókaiov,* dokonca existuje aj spoločný názov *kori* 狐狸 (podvodník, klamár). Kým *kicune* bola viac známa ako *jókai*, berúci na seba podobu ženy – zvodkyne, *tanuki* vystupoval ako nehanebný podvodník, ktorý taktiež dokáže meniť podoby, mätúci ľudí na ich ceste domov.[120]

Čo sa tretieho bodu týka (*zaujatosť exotickosťou*), jednalo sa najmä o očarenie nezvyčajnými príbehmi z Číny. Japonci ju v tej dobe vnímali ako exotickú, keďže v období Edo mali obmedzený prístup k informáciám zo zahraničia.[121] Príbehy z Číny boli pomerne frekventovanou predlohou pre *kaidany*, ako napr. významné dielo *Botan dóró* 牡丹燈籠 (Pivonková lucerna), ktoré spopularizoval slávny japonský rozprávač Sanjútei Enčó (1839–1900). Pôvodný príbeh sa nachádza v čínskej zbierke *Ťien teng sin chua*[122] (jp. *Sentó šinwa* 剪灯新話), ktorej časť preložil Asai Rjói (1612–1691) v zbierke *Otogi Bóko* 御伽婢子 (Bábky).[123] Sanjútei *Botan dóró* následne adaptoval podľa Asaiovej predlohy, ktorá bola zasadená do japonského prostredia.[124] Sanjútei bol

---

[117] Kompilátor je neznámy. Vydané v roku 1687.
[118] Reider, The Appeal of "Kaidan"..., s. 269–270.
[119] Tamtiež, s. 272.
[120] FOSTER, Michael D. Haunting Modernity: Tanuki, Trains, and Transformation in Japan. *Asian Ethnology* [online]. Nagoya: Nanzan University, 2012, Vol. 71, No. 1, [cit. 13.3.2017]. Dostupné z http://www.jstor.org/stable/41551381, s. 7.
[121] Reider, The Appeal of "Kaidan"..., s. 276.
[122] V preklade *Nové rozprávania pri čistení lampy*. Autorom je Čchü Jua (1341–1427).
[123] Zbierka je často sa považovaná za jedno z prvých diel literárneho *kaidanu* a značne ovplyvnila vývoj tohto žánru (Reider, The Emergence of "Kaidan-shū"..., s. 88).
[124] Hrdličková, s. 23.

síce počas svojho života ovplyvnený budhizmom a v príbehu sa nachádzajú budhistické referencie,[125] avšak týmto budhistickým prvkom je venovaná len minimálna časť príbehu a nie sú riešené nijako do hĺbky. Ďalej, v porovnaní s čínskou predlohou, došlo u *Botan dóró* do značnej miery k sekularizácii. Hlavným dôvodom mohol byť fakt, že Sanjútei sa zoznámil s príbehom cez Asaiovu adaptáciu. Z tejto adaptácie však bola vypustená časť o taoistickom kňazovi,[126] ktorý vyvolá duchov, aby priznali svoje zlé skutky, následne nad nimi vynesie božský rozsudok a za ich zlé skutky ich uvrhne do pekla. Vypustením tejto časti bol príbeh zbavený veľkej časti náboženského poučenia.[127] Nemožno však povedať, že by bol príbeh úplne sekularizovaný, pretože na viacerých miestach sa okrem budhistických referencii nachádzajú aj tvrdenia o karme. Príbeh obsahuje ponaučenie, ale jedná sa skôr o výzvu k ľuďom, aby sa správali morálne, než o budhistickú lekciu.

Ďalšou významnou zbierkou *kaidanov* tohto obdobia je *Inga monogatari* 因果物語 (Príbehy karmickej príčinnosti),[128] ktorej autorom je Suzuki Šósan (1579–1655). Suzuki bol pôvode samuraj slúžiaci Tokugawovcom, bojoval v bitke o Sekigaharu (1600), neskôr sa však vzdal sekulárneho života a stal sa mníchom zenovej školy *Sótó*.[129] Suzukiho konverzia na budhizmus nepochybne ovplyvnila aj jeho spisovateľskú tvorbu.

Zbierka *Inga monogatari* bola vydaná v dvoch verziách – prvá bola písaná v hiragane a obsahovala obrázky, druhá bola písaná v katakane bez obrázkov. Podľa Suzukiho predslovu bolo primárnym cieľom spísania *Inga monogatari* naviesť ľudí na správnu budhistickú cestu a manifestovať koncept karmy. Aj napriek autorovmu jasnému didaktickému zámeru, verzia v hiragane bola prijatá verejnosťou skôr ako kniha pre zábavu, kvôli jej pestrému obsahu podivuhodných príbehov a obrazovej prílohe.[130] Verzia v katakane je viac nábožensky orientovaná, ale jej obsah taktiež nie je striktne didaktický. Počas ústnej interpretácie príbehov publiku zvýrazňovali Suzuki a jeho žiaci didaktické časti zbierky a pridávali do príbehov viac budhistických prvkov,

[125] Napr. mních dal Hagiwarovi na ochranu pred duchmi budhistický škapuliar, papierové amulety a budhistickú sútru, ktorú musel odriekavať. Taktiež sa modlil k budhovi Amidovi a odriekaval frázu „*namu amida bucu*“. Ďalšie postavy sa modlili k Bišamon (boh pokladov a ochranca národa) a k Hačimanovi (boh vojny a lukostreľby).
[126] V japonských verziách sa jedná o budhistického opáta.
[127] Reider, The Emergence of "Kaidan-shū"..., s. 83.
[128] Publikované v roku 1661.
[129] NAKAMURA, Hajime a William JOHNSON. Suzuki Shōsan, 1579–1655 and the Spirit of Capitalism in Japanese Buddhism. *Monumenta Nipponica* [online]. Tokio: Sophia University, 1967, Vol. 22, No. 1/2 [cit. 15.4.2018]. Dostupné z http://www.jstor.org/stable/2383220, s. 3–4.
[130] Reider, The Emergence of "Kaidan-shū"..., s. 85.

avšak v tlačených verziách nie sú tieto nábožensko-didaktické zámery vždy evidentné.[131]

Ako som vyššie spomínala, existuje viacero dôvodov, kvôli ktorým sa *kaidany* stali v období Tokugawa populárnymi. Dovolím si však tvrdiť, že túžba po vzrušení, respektíve po zábave, ktorú tieto nezvyčajné príbehy so sebou prinášali, bola najdôležitejším prvkom v popularizácii príbehov *kaidan*. Príbehy nie sú úplne sekularizované a mnohé z nich nesú dôležité ponaučenia, avšak morálne či náboženské ponaučenia s určitosťou neboli hlavným dôvodom k prudkému rozšíreniu tohto žánru, aj keď sa o to možno samotní autori zbierok pokúšali (napr. Suzuki Šósan).

3.2 Nástup jomihon a Ueda Akinari

V 17. storočí rástol s pribúdajúcim počtom gramotných ľudí aj dopyt po samotných knihách, čo viedlo k popularizácii štýlov ako *ukijo zóši* 浮世草子 (zošity plynúceho sveta), ktoré spadali pod *kana zóši* 仮名草子 (zošity písané v *kane*[132]). V druhej polovici 18. storočia nový štýl *jomihon* postupne vytlačil *ukijo zóši*. Zatiaľ čo *ukijo zóši* čerpali najmä zo súčasnej spoločnosti a udalostí, v *jomihon* bola zachytená skôr história obohatená o fantastické prvky a morálne ponaučenia. Častým námetom pre spisovateľov píšucich v štýle *jomihon* boli príbehy z Číny.[133]

Za tvorcov štýlu sa považujú učitelia Uedu Akinariho – Cuga Teišó (1718–1794) a Takebe Ajatari (1719–1774), ktorí taktiež vo svojej tvorbe vo veľkom čerpali z čínskych predlôh. Cuga vydal dve zbierky poviedok *kaidan* adaptovaných z čínskeho originálu – *Hanabusa zóši* 英草紙 (Zošity kvetinového lôžka) a *Šigešigejawa* 繁野話 (Príbehy prosperujúceho poľa). Takebe sa taktiež významne pričinil o popularizáciu *jomihonu* prekladom slávneho čínskeho románu *Šuej-chu čuan* [134] (jp. *Hončó suikoden* 本朝水滸伝), ktorý zasadil do japonského prostredia.[135] Svojho vrcholu štýl *jomihon* dosiahol vydaním Akinariho majstrovského diela – *Ugecu monogatari*.

Akinari svoju literárnu kariéru začal skladaním básní a postupne sa dostal k písaniu prózy v štýle *ukijo zóši*. V druhej polovici 60. rokov 18. storočia stretol Katóa

[131] Reider, The Emergence of "Kaidan-shū"..., s. 89.
[132] Slabičný zápis japončiny pomocou systému *kana* 仮名. Napr. zbierky *Otogi Bóko* alebo *Inga monogatari* sú písané v štýle *kana zóši*.
[133] Shirane, *Early Modern Japanese Literature...*, s. 268.
[134] Vyšlo aj v českom preklade ako *Příběhy od jezerního břehu*. Preložil Augustin Palát.
[135] BOHÁČKOVÁ, Libuše. Přízraky a démoni Uedy Akinariho. In: UEDA, Akinari. *Vyprávění za měsíce a deště*. Přeložila Libuše BOHÁČKOVÁ. Praha: Odeon, 1971, s. 183–184.

Umakiho (1721–1777), žiaka Kamo no Mabučiho[136] (1697–1769) a učenca národnej vedy *kokugaku* 国学, u ktorého sa Akinari učil ideám *kokugaku* a spoznával krásy japonskej klasickej literatúry. Pod vplyvom Katóa, Cugu, ako aj Takebeho sa Akinari začal venovať histórii a fantastickým príbehom z Číny, ktoré v mnohom ovplyvnili jeho tvorbu a vydanie *Ugecu monogatari* v roku 1776. Potom, ako sa Akinari stal lekárom, sa aj naďalej venoval publikačnej činnosti a vydal napr. štúdiu o slávnom diele *Gendži monogatari* 源氏物語 (Príbeh princa Gendžiho) a ďalšie štúdie o japonskej klasickej literatúre.[137] Akinari musel napokon s prácou lekára prestať kvôli svojmu zlému zdravotnému stavu. Tesne pred smrťou publikoval ďalšiu zbierku písanú v štýle *jomihon – Harusame monagatari* 春雨物語 (Rozprávanie za jarného dažďa).[138]

3.2.1 Ugecu monogatari

Pojem *ugecu* 雨月 v preklade môže znamenať „neschopnosť vidieť mesiac kvôli dažďu“, ako aj „mesiac dažďov“ – piaty mesiac lunárneho kalendára, v ktorom sa často vyskytujú nadprirodzené bytosti. V samotných príbehoch zbierky sa často vyskytuje motív dažďa a mesiaca ako predzvesti nadprirodzených javov. Taktiež sa jedná o literárnu narážku na rovnomennú hru *nó* 能, kde sa vyskytuje aj mních Saigjó (1118–1190), protagonista prvého príbehu zbierky.[139]

Ugecu monogatari obsahuje 9 príbehov[140], podľa vzoru Cugu Teišóa, ktorého diela *Hanabusa zóši* a *Šigešigejawa* obsahovali taktiež 9 príbehov. Akinari čerpal z príbehov japonského folklóru, *Kondžaku monogatari*, *Nihon rjóiki* a divadla *nó*.[141] Ďalej vo veľkom čerpal z čínskych diel, napr. *Ťien teng sin chua* (*Sentó šinwa*) alebo *San jan* (Tri slová – jp. *Sangen* 三言). Okrem čínskych zdrojov využíval aj japonskú

[136] Významný učenec *kokugaku*, básnik a filozof. Jedným z jeho žiakom bol aj Motoori Norinaga.
[137] Shirane, *Early Modern Japanese Literature*..., s. 270.
[138] Boháčková, Přízraky a démoni Uedy Akinariho. In: *Vyprávění za měsíce a deště*, s. 193–194.
[139] Tamtiež, s. 185.
[140] Čo sa týka Akinariho druhej zbierky písanej v štýle *jomihon*, *Harusame monogatari*, tvorí ju taktiež 9 príbehov, ale obsahovo sa obe diela značne líšia. *Harusame monogatari* síce obsahuje poviedky s nadprirodzenými prvkami, ale ich počet je obmedzený na minimum. Ako *kaidanmono* by sa s istým nadsadením dal označiť príbeh „Me hitocu no kami“ 目ひとつの神 (Jednooký boh), ktorého dej je podobný poviedke „Buppósó“ 仏法僧 (viď ďalej). Začiatok príbehu pôsobí tajuplne a vyskytuje sa tam pomerne veľký počet nadprirodzených bytostí, ale na rozdiel od „Buppósó“, „Me hitocu kami“ celkovo pôsobí ako fraška (MARTINÁSKOVÁ, Sylva. *Překlad a rozbor vybraných částí Harusame monogatari od Uedy Akinariho*. Olomouc, 2006. Diplomová práca. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta, s. 44).
[141] Boháčková, Přízraky a démoni Uedy Akinariho. In: *Vyprávění za měsíce a deště*, s. 180–183.

klasickú literatúru ako *Man'jóšú* 万葉集 (Zbierka desaťtisícich listov) alebo *Gendži monogatari*.[142]

Zbierka bola v tej dobe určená skôr pre vzdelaných ľudí, keďže bola písaná vybrúseným literárnym štýlom, dopĺňaným o hovorový jazyk.[143] Akinari bol taktiež zručným básnikom, takže niektoré príbehy sú obohatené aj o básne *haiku* 俳句 a *tanka* 短歌. V príbehoch sa nachádzajú historické udalosti alebo reálne osobnosti. V poviedke „Širamine" 白峯 vystupuje mních Saigjó a cisár Sutoku (1119–1164), ktorý sa vzdal vlády a kolovala o ňom legenda, že sa zmenil v strašného ducha. V ďalších príbehoch sa nachádza mnoho historických referencií, napr. zjednotenie niekoľkých provincii Cunehisom Amakom (1458–1541) v poviedke „Kikka no čigiri" 菊花の約 (Sľub k Sviatku chryzantém), bratovražedný súboj klanu Uesugi (15. storočie) v „Asadži ga jado" 浅茅が宿 (Dom v rákosí) či duch Tojotomiho Hidecuguho[144] (1568–1595) a jeho skupiny v poviedke „Buppósó".

V prvom príbehu *Ugecu monogatari* s názvom „Širamine" sa mních Saigjó rozhodne navštíviť hrobku cisára Sutokua, nachádzajúcu sa na kopci Širamine. Zjaví sa mu cisárov duch a priznáva sa k nepokojom, ktoré spôsobil počas života a k tomu, že preklial cisársku rodinu a v konaní zla pokračuje aj po smrti. Cisárova duša sa po smrti zmení na pomstychtivého ducha *onrjó* 怨霊,[145] ale ľudia napokon začnú Sutokua uctievať ako božstvo.

V príbehu sa vyskytuje množstvo náboženských referencií. Cisár sa odvoláva na šintoistické božstvá, napr. Amaterasu-ó-mi-kami.[146] V príbehu možno nájsť aj istú kritiku mníšskeho života, keď cisár vyčíta mníchovi miešanie konfuciánskej a budhistickej náuky. Saigjó vidí príčinu cisárovej zmeny v zlých skutkoch z jeho minulého života, v ktorom si zrejme nahromadil zlú karmu. Mních sa cisárovým zlostným duchom nedá zastrašiť a za cisárovu dušu prečíta celú budhistickú sútru, pričom sa modlí za to, aby jeho duša našla pokoj v Západnom raji.

---

[142] Shirane, *Early Modern Japanese Literature*..., s. 270.
[143] Winkelhöferová, s. 286.
[144] Synovec Tojotomiho Hidejošiho (1536–1598), ktorý ho prehlásil za zradcu a nariadil mu spáchať rituálnu samovraždu s*eppuku* 切腹 na hore Kója, kde sa nachádza Hidecuguova hrobka (Boháčková, Poznámky. In: *Vyprávění za měsíce a deště*, s. 199).
[145] Človek, ktorý zomrel, cítiac negatívne emócie ako závisť, hnev či žiarlivosť, sa často vracia v podobe pomstychtivého ducha. Prenasleduje ľudí, ktorí mu za života nejakým spôsobom ublížili, avšak zväčšia je pripútaný k miestu, kde žil, respektíve zomrel. Duch môže byť oslobodený modlitbami a odriekaním sútier (Rubin, Norman A., Ghosts, Demons and Spirits...[online]).
[146] „Veľká bohyňa ožarujúca nebesá" – jedno z najdôležitejších božstiev šintoistického panteónu. Bohyňa slnka a vesmíru. Japonskí cisári sú považovaní za jej priamych potomkov.

Autor cez mnícha Saigjóa naznačuje, že zákonom karmy neunikne ani niekto taký významný ako cisár. Príbeh sa dá chápať ako varovanie pred tým, čo sa môže stať s dušou človeka, pokiaľ sa nechá uniesť negatívnymi emóciami. Keďže sa v poviedke nachádza množstvo náboženských referencií a úvahy o morálke, príbeh možno označiť za didaktický.

Hlavnými protagonistami druhého príbehu zbierky, „Kikka no čigiri“ (Sľub k Sviatku chryzantém), sú žiak konfucianizmu Hasebe Samon a samuraj Akana Sóemon. Samon zachráni Sóemonovi život, zblížia sa a uzavrú bratskú zmluvu. Sóemon musí odcestovať, ale sľúbi Samonovi, že sa vráti na Sviatok chryzantém.[147] Padne však do zajatia, a aby mohol splniť sľub Samonovi, zabije sa a na miesto stretnutia dorazí jeho duch.

V príbehu sa nenachádzajú budhistické referencie. Samon tvrdí, že život a smrť sú vecou božieho zákona, čo je jediná priama náboženská referencia v tejto poviedke. Poviedka obsahuje skôr morálne ponaučenie o tom, že nie je dobré uzatvárať priateľstvá s ľuďmi bez cti, ako bol človek, ktorý zajal Sóemona. Autor vyzdvihuje Sóemonovu vernosť, ktorá ho dohnala až k samovražde, len aby splnil svoj sľub. Rovnako tiež vyzdvihuje aj Samonovu vernosť, kvôli ktorej svojho brata právom pomstil.

V príbehu „Asadži ga jado“ (Dom v rákosí) Kacuširó odíde od svojej ženy Mijagi, aby mohol predávať hodváb v hlavnom meste. Žene sľúbi, že sa vráti na jeseň, avšak kvôli nepokojom v krajine a chorobe, sa domov vráti až po siedmich rokoch. Doma nájde svoju ženu čakať v zúboženom stave. Keď sa na druhý deň preberie zistí, že žena zmizla a v skutočnosti je už dávno mŕtva a doma ho čakal len jej duch.

Tento príbeh slúži skôr na postrašenie čitateľa. Kacuširó sa síce modlí a vzýva Budhu za spásu Mijaginej duše, ale je to jediná budhistická referencia, ktorá sa v príbehu nachádza. Príbeh opisuje ženu, ktorá kvôli svojej vernosti k manželovi trpí a zomiera, ale ani po smrti nemá pokoj, kým sa s manželom nerozlúči. Nemožno ju označiť za pomstychtivého ducha, akým bol cisár v poviedke Širamine, pretože manželovi nechce ublížiť aj napriek tomu, ako dlho ju nechal čakať. Poviedka neobsahuje ponaučenie, možno v nej však nájsť istý druh spoločenskej kritiky, nakoľko

[147] Chryzantéma mohla byť v tomto príbehu použitá ako eufemizmus pre označenie milostného vzťahu medzi Samonom a Sóemonom, pretože bola v tej dobe vnímaná ako symbol homosexuálneho styku, keďže pripomínala konečník (CHAMBERS, Anthony H. THE CHRYSANTHEMUM VOW. In: UEDA Akinari. *Tales of Moonlight and Rain*. *JSTOR* [online]. Preložil Anthony H. CHAMBERS. New York: Columbia University Press, 2007 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z http://www.jstor.org/stable/10.7312/ueda13912, s. 75).

sa zameriava na trpiacu ženskú hrdinku, čo môže slúžiť ako referencia k nerovnému postaveniu ženy vo vtedajšej japonskej spoločnosti.

V poviedke „Muó no Rigjo“ 夢応の鯉魚 (Kapry, o ktorých sa mi zdalo) mních Kógi, ktorý rád maľuje obrazy rýb, umrie, ale po troch dňoch ožije. Rozpráva svojim žiakom, ako sa mu zdalo o tom, že sa stal kaprom na rozkaz Boha mora, pretože v minulosti zachránil veľa rýb. Ako rybu ho chytia a nakrájajú do šalátu jeho patróna. Napokon vysvitne, že jeho sen bol skutočnosťou.

Z príbehu neplynie ponaučenie a neobjavujú sa v ňom ani žiadne budhistické referencie okrem skutočnosti, že Kógi je mníchom, Budhovým žiakom, čo aj dáva nahlas najavo pritom ako ho krájajú do šalátu. Aj napriek tomu, že poviedka je oprostená o budhistické poučenie, Akinari sa mohol inšpirovať príbehmi z *Nihon rjóiki (*prípadne *Kondžaku monogatari)*, kde sa motív vstania z mŕtvych a následného prerozprávania svojich zážitkov objavuje pomerne často.[148] Poviedka sa líši od ostatných príbehov zbierky, pretože atmosféra v príbehu nie je ani tak desivá, ako skôr humorná. Akinari tu svojráznym spôsobom vyjadruje obdiv k jazeru Biwa a zároveň si z čitateľa strieľa podivným vyvrcholením príbehu[149].

Ďalší príbeh s názvom „Buppósó“ opisuje putovanie Muzena a jeho syna Sanodžiho na horu Kója, centrum budhistickej školy *Šingon*. V noci stretnú pochod samurajov a mníchov, ktorí žiadajú Muzena, aby im povedal báseň. Skupine velí Hidecugu, hlavný cisárov poradca. Duchovia sa napokon s bojovým pokrikom rozplynú a nechajú Muzena a Sanodžiho nažive.

V príbehu sa nachádza veľké množstvo budhistických referencií. Otec so synom putujú na horu Kója, modlia sa ku Kóbó daišimu a rozprávajú si o ňom legendy. V príbehu sa nachádza zmienka o sútre *Dharani* – hlavný liturgický text školy *Šingon*.[150] Muzen varuje svojho syna, aby nebol nedbalý vo svojej viere. Volanie vtáka *buppóso*[151] považujú za znamenie, že sú očistení od hriechov, pretože vták sídli len na nepoškvrnených miestach a spieva o „troch pokladoch“. Hidecuguova skupina taktiež diskutuje o zázračných schopnostiach Kóbó daišiho. Duchovia miznú pri zmienke

[148] Napr. príbehy z *Nihon rjóiki*: „O používaní ťažších váh k oklamaniu ostatných, o prepisovaní sútry, a o okamžitej odmene a treste, ktoré dostal“ (3:22) alebo „O používaní majetku chrámu, prísahe o prepísaní Sútry dokonalého poznania a o okamžitej odmene a treste, ktoré dostal“ (3:23).
[149] Boháčková, Přízraky a démoni Uedy Akinariho. In: *Vyprávění za měsíce a deště*, s. 188–189.
[150] Boháčková, Poznámky. In: *Vyprávění za měsíce a deště*, s. 198.
[151] Vyskytuje sa vzácne. Jeho volanie *buppósó* odkazuje na Buddhu, *dharmu* a *sanghu* (mníšstvo) 仏法僧 – „tri poklady“ budhizmu (Boháčková, Poznámky. In: *Vyprávění za měsíce a deště*, s. 199).

o hodine Ašurov,[152] čo odkazuje na legendu, že nepokojní duchovia bojovníkov sú odkázaní na večný boj, pokiaľ si neuvedomia bezvýznamnosť svojho násilia[153].

Aj napriek mnohým budhistickým referenciám príbeh neobsahuje ponaučenie, avšak nemožno mu uprieť istú didaktickosť, keďže informácie o Kóbó daišim, hore Kója a Hidecuguovej skupine sú nepochybne poučné. Akinari čerpal z hier *nó,* typu *šuramono* 修羅物, v ktorých sú nepokojné duše bojovníkov častým námetom[154].

Príbeh „Kibicu no kama" 吉備津の釜 (Kotlík z Kibicu) je o žene menom Isora, ktorej manžel Šótaró utečie s prostitútkou Sode aj napriek tomu, že Isora je krásna a starostlivá manželka. Isorin žijúci duch *ikirjó* 生霊[155] zabije Sode, Isora následne taktiež zomrie a ako pomstychtivý duch *onrjó* zabije aj Šótaróa.

Autor na začiatku príbehu zdanlivo kritizuje ženskú žiarlivosť, ktorá je príčinou mnohých nešťastí, keďže žiarlivá žena sa podľa legiend mení na hada *hebi* 蛇[156] alebo rozzúreného démona. Z príbehu sa čitateľ dozvedá, že Isorin muž ju nielenže podvádzal, ale aj podlo zradil a obral o peniaze, čiže si svoj tragický osud na seba zniesol sám svojimi zlými skutkami. Príbeh teda svojim spôsobom obsahuje ponaučenie alebo skôr varovanie pred tým, že nevera sa nevypláca. Nachádza sa tu aj niekoľko budhistických referencií, avšak nejedná sa o náboženskú poviedku. Podobne ako protagonista v *Botan dóro*, Šótaró sa pokúša udržať zúrivého ducha vonku posvätnými talizmanmi a modlitbami. Tieto prvky sú zmienené len letmo a slúžia skôr ako prostriedky na záchranu Šótaróa, čo sa napokon nepodarí. Akinari čerpal inšpiráciu z diela *Gendži monogatari*, kde sa nachádza takmer identický opis útoku žijúceho ducha žiarlivej pani Rokudžó, ktorá útočí na Gendžiho milenky a manželku.

V príbehu „Džasei no in" 蛇性の婬 **(**Hadia roztopašnosť) Manako prenasleduje muža menom Tojoo a pomocou ľsti ho prinúti k sobášu. Manako a jej slúžka Marojo sú v skutočnosti *hebi*, ktoré na seba vzali ženské podoby v snahe získať si Tojoa. Manako dokonca ovládne Tojoovu ďalšiu manželku Tomiko, avšak napokon sú oba hady uväznené mníchom.

---

[152] Čiastočne zlí a čiastočne dobrí polobohovia. Jedná sa o štvrtú cestu zrodenia v kolobehu *sansáry,* pre ktorú je príznačný hnev, závisť a neustály boj (Schumacher, CYCLE OF SUFFERING CYCLE OF SAMSAR [online]).

[153] Boháčková, Poznámky. In: *Vyprávění za měsíce a deště*, s. 199.

[154] Boháčková, Přízraky a démoni Uedy Akinariho. In: *Vyprávění za měsíce a deště,* s. 189.

[155] Duch, človeka, ktorý je stále nažive, ale dokáže opustiť telo a cestovať aj na veľké vzdialenosti. Opakom je *širjó* 死霊 – duch mŕtveho človeka.

[156] *Hebi* sú vnímané ako symbol bezhraničnej lásky, ale aj žiarlivosti. Často na seba berú ženskú podobu, keď chcú zviesť muža. Ak ich muž odmietne, môže to pre neho a jeho okolie skončiť tragicky (Rubin, Norman A., Ghosts, Demons and Spirits...[online]). Viac o *hebi* v nasledujúcej poviedke.

V príbehu sa spomínajú božstvá *gongen* 権現 – manifestácia budhistických božstiev vo forme *kami*.[157] Jedná sa o pomerne nenápadnú referenciu, avšak môže slúžiť ako dobrý príklad budhistického a šintoistického synkretizmu. Ďalej sa tu nachádza zmienka o zázračnej soche Kannon, ktorá podľa Manako umožnila jej opätovné stretnutie s Tojoom. V tomto prípade sa jedná o klamstvo Manako, aby si znovu získala Tojoa. Tojoovi sa pokúšajú pomôcť až dvaja mnísi, ale prvý padne za obeť hadovi. Podľa autora sa mohlo jednať o miernu karikatúru mnícha,[158] ktorý sa hadom nechal veľmi rýchlo zastrašiť. Druhý mních dá Tojoovi rúšku navoňanú makom, ktorej pomocou sa im podarí hadov poraziť za sústavného modlenia sa. Budhistická viera a mníchova múdrosť slúži v príbehu ako prostriedok na zbavenie sa zlých síl, ale okrem toho nie je príbeh nijako zvlášť didaktický. V Tojoovom charaktere však dôjde k posunu, keď sa z bezmocného mladíka mení na chrabrého a nesebeckého muža, čo čitateľovi napovedá, že len odvaha môže človeku pomôcť dostať sa z nepríjemnej situácie.

Hlavným postavami príbehu „Aozukin“ 青頭巾 (Modrá kapucňa) sú zenový mních Kaian a opát kláštora. Opát sa zmenil na démona – kanibala, keď mu zomrel mladý sluha, do ktorého sa zamiloval. Kaianovi sa podarí prehovoriť opátovi do duše, daruje mu jeho modrú kapucňu a nariadi mu recitovať dve slohy básne z *Šódó*[159]. Kaian sa po roku vráti a keď nájde opáta na tom istom mieste recitovať báseň, udrie ho palicou do hlavy a opát sa rozplynie.

V celom príbehu sa nachádza množstvo budhistických prvkov. Kaian si myslí, že hlavná príčina, prečo sa dokonca aj Budhov žiak mohol zmeniť na démona, leží v opátovom minulom živote. To, že sa muž, obzvlášť mních, zmení na démona, je veľmi nezvyčajné, a preto sú karmické príčiny jediným možným vysvetlením. Obsah tohto príbehu je najbližšie k budhistickým príbehom obsiahnutým v *Nihon rjóiki* a *Kondžaku monogatari*, pretože viera v správnu budhistickú náuku je jediným možným vykúpením pre zvrhlého opáta. Kaian predstavuje prototyp cnostného mnícha, ktorý dodržiava správnu budhistickú cestu. Opát taktiež nedokáže zožrať Kaiana, pretože je podľa všetkého dokonca až stelesnením budhu. Z príbehu plynie jasné poučenie o potrebe dodržiavania budhistickej náuky a varovanie pred ničivými vášňami.

[157] Boháčková, Poznámky. In: *Vyprávění za měsíce a deště*, s. 200.
[158] Boháčková, Přízraky a démoni Uedy Akinariho. In: *Vyprávění za měsíce a deště*, s. 187.
[159] Zbierka čínskych básní používaná pre meditácie zenových mníchov (Boháčková, Poznámky. In: *Vyprávění za měsíce a deště*, s. 201).

Čo sa týka celkového ladenia zbierky, najväčšiu výnimku predstavuje posledný príbeh „Hinpukuron“ 貧福論 (Dišputy o chudobe a bohatstve), ktorý je skôr úvahou, než poviedkou. Samurajovi menom Oka Sanai sa zjaví duch zlata a diskutuje s ním o príčinách a následkoch bohatstva a chudoby. V príbehu možno nájsť aj istú kritiku budhistickej náuky, keď boh zlata označuje výklad budhizmu, v ktorom je bohatstvo odmenou za dobro a chudoba potrestaním za zlo vykonané v minulom živote, ako *„podvádzanie pre hlúpe ženské“*[160]. Príbeh slúži skôr na zamyslenie, ako na poučovanie čitateľa.

V každom z príbehov sa vyskytujú nadprirodzené javy a bytosti. Atmosféra príbehov je tajomná a miestami až mrazivá. Autor v diele predstavuje radu nadprirodzených bytostí, akými sú duchovia, démoni a strašidlá. Aj napriek tejto temnej atmosfére sa Akinarimu podarilo do zbierky vsunúť aj istú dávku satiry, ako napr. v príbehu „Muó no Rigjo“. V zbierke sa vyskytujú japonské tradície, sviatky, zvieratá a božstvá ako neoddeliteľná súčasť japonského folklóru, ktoré mohli byť symbolom šťastia alebo predzvesťou skazy. Príbehy obsahujú morálne ponaučenia a v niektorých sa nachádza aj pomerne veľké množstvo budhistických referencií.

Budhistickí protagonisti zastávajú v príbehoch dve úlohy. Môže sa jednať o úlohu satirickú, napr. mních Kógi, ktorý skončí ako kapor pokrájaný do šalátu v „Muó no Rigjo“ či prvý mních, ktorý sa snažil pomôcť Tojoovi v „Džasei no in“. Zároveň však stoja v úlohe inteligentných morálnych protagonistov, ktorí predstavujú protipól zvráteným charakterom. Saigjó v „Širamine“ vedie s rozzúreným duchom cisára pokojnú diskusiu a poskytuje argumenty, prečo cisárove chovanie nebolo správne. Kaian v „Aozukin“ prejaví svoju múdrosť a oslobodí dedinu týranú démonickým opátom. V tejto poviedke však paradoxne stoja príslušníci budhistického kléru na dvoch protipóloch.

Akinari ďalej využíva podobné kontrasty aj v postoji k budhizmu ako takému. Čitateľovi poskytuje kritický náhľad na budhizmus, keď cisár odsudzuje Saigjóov spôsob života v poviedke „Širamine“. V „Hinpukuron“ dokonca označuje výklad karmických zákonov ako hlúpy, pretože sa jedná o výklad príliš jednoduchý a povrchný. Naopak v poviedke „Aozukin“ slúži viera v správnu budhistickú cestu, ako jediný prostriedok k vykúpeniu hriešneho mnícha. Autor sa v príbehoch nebojí prejaviť svoj kritický názor na pokrútenú budhistickú náuku, ale zároveň pripúšťa, že budhizmus

[160] Ueda Akinari, s. 171.

a modlenie môžu predstavovať v určitom bode pre človeka jedinú nádej. Nedá sa teda tvrdiť, že by bolo *Ugecu monogatari* sekularizovanou zbierkou príbehov, ale Akinari sa k tomuto smeru prikláňa, keďže väčšina príbehov neobsahuje také množstvo budhistických referencií alebo ponaučení, aby sa dali označiť za náboženské.[161]

3.3 Smerovanie kaidanu od 19. do začiatku 20. storočia

Nadprirodzené prvky sa v japonskej literatúre naďalej objavovali aj v 19. storočí. Spisovatelia pokračovali v písaní v štýle *jomihon,* v ktorom však došlo k istým zmenám. *Jomihony* začali byť vydávané profesionálnymi spisovateľmi, ktorí sa zameriavali na písanie rozsiahlejších diel s komplikovanejšími zápletkami. Autori kládli väčší dôraz na didaktickosť príbehov, zdôrazňovali karmické príčiny a konfuciánsky princíp *kanzen čóaku* 勧善懲悪 – podporovanie dobra a trestanie zla.[162]

Hlavnými predstaviteľmi *jomihon* v tomto období boli Santó Kjóden (1761–1816) a Kjokutei Bakin (1767–1848). Obaja autori vo svojej tvorbe vo veľkej miere čerpali z čínskeho diela *Šuej-chu čuan*, ktoré v Japonsku spopularizovala Takebeho verzia. Santó toto dielo skombinoval so slávnym *bunraku* 文楽[163] *Čúšingura* 忠臣蔵 (Pokladnica verných vazalov) – príbeh štyridsiatich siedmich *róninov* o pomste za svojho pána. Bakin na základe *Šuej-chu čuan* vytvoril nesmierne rozsiahle dielo *Nansó satomi hakkenden* 南総里見八犬伝 (Kroniky ôsmych Psov).[164] V dielach sa nachádzajú fantastické prvky, avšak sú len jedným z atribútov týchto diel. Hlavným cieľom autorov bolo poukázať na hrdinskosť hlavných postáv, ako aj hlbšie nahliadnuť do psychológie ľudského správania.[165] Nejedná sa teda o *kaidanmono,* aj keď diela spĺňajú niektoré z jeho prvkov.

Kaidanmono začalo byť koncom 18. storočia vo veľkej miere využívané tradičným divadlom *kabuki* 歌舞伎.[166] Primárnym účelom hier bolo vzbudiť strach a šokovať diváka brutálnymi scénami. Populárne boli najmä príbehy o pomstychtivých duchoch *onrjó*. Vo väčšine prípadov sa jedná o ženy, ktoré sú v japonskom folklóre už

[161] Ako výnimku by sa dal označiť príbeh „Aozukin“, ktorý sa k náboženským príbehom najviac približuje.
[162] Shirane, *Early Modern Japanese Literature...,* s. 483.
[163] Japonské tradičné bábkové divadlo.
[164] Tvorí ho 106 zväzkov, patrí medzi najdlhšie na svete (Shirane, *Early Modern Japanese Literature...,* s. 485).
[165] Tamtiež, s. 484–485.
[166] Japonské tradičné divadlo, v ktorom sa tancuje aj spieva. Typický je výrazný make-up a oblečenie hercov.

oddávna zobrazované v nevýhodnej pozícii alebo negatívnom svetle.[167] Pravdepodobne najznámejšími duchmi zobrazovanými v divadle *kabuki* sú Oiwa z *Tókaidó Jocuja kaidan* 東海道四谷怪談 (Strašidelný príbeh z Jocuji na Tókaidó) a Okiku[168] z *Bančó Sarajašiki* 番町皿屋敷 (Sídlo tanierov v Bančó).

Jeden z popredných dramatikov 19. storočia Curuja Nanboku IV. (1755–1829) vo svojich hrách zachytáva spoločnosť v nábožensko-morálnom úpadku a osudy vyvrheľov. Curuja uviedol nový prototyp mužského protagonistu *iroaku* 色悪, ktorý je atraktívny aj odpudivý zároveň, a jeho konanie je riadené zbabelosťou. V hrách sa často objavujú negatívne ženské postavy *akuba* 悪婆 (zlá žena) alebo *dokufu* 毒婦 (jedovatá manželka), ktoré sa často premieňajú na zúrivých démonov a pomstychtivých duchov kvôli krivde či manželovej nevere.[169] Curuja s obľubou zahŕňa do svojich hier aj tzv. *ubume* 産女 (rodiaca žena) – jedná sa o duchov žien, ktoré umreli v spojitosti s pôrodom.[170]

Ako dobrý príklad slúži jedna z najznámejších Curujových hier *Tókaidó Jocuja kaidan*. Príbeh, zasadený do sveta *Čúšingury*, silne kontrastuje s motívmi pôvodného diela a zobrazuje odvrátenú tvár upadajúceho samurajstva.[171] Hlavný protagonista *rónin* Iemon opustí svoju manželku Oiwu, ktorá práve porodila[172] a prižení sa do bohatej rodiny. Oiwa následne tragicky umiera. Jej rozzúrený duch sa pomstí Iemonovi za jeho krutosť tým, že ho doženie k šialenstvu a prinúti ho zabiť jeho novú ženu spolu s jej rodinou, ktorá Oiwe znetvorila tvár jedom. Pološialený Iemon je napokon tiež zabitý. Jedná sa o príbeh, ktorý zobrazuje a kritizuje prehnitosť charakterov postáv, ktoré za svoje zlé činy napokon doplácajú. Nevinné postavy taktiež doplácajú na skutky ostatných a menia sa na rozzúrených duchov aj napriek tomu, že sa ničím neprevinili alebo konali len to, čo im kázala povinnosť. Didaktickosť a budhistické prvky sú obmedzené na minimum, čiže primárnym účelom hry je postrašiť diváka.

Ďalšou významnou postavou v dejinách *kaidanu* je Lafcadio Hearn, ktorý tento žáner spopularizoval aj mimo Japonska. Spisovateľ grécko-írskeho pôvodu dlhodobo

[167] Rubin, Norman A., Ghosts, Demons and Spirits...[online].
[168] Pomstychtivý duch nevinnej slúžky, ktorá zomrela násilnou smrťou.
[169] Shirane, *Early Modern Japanese Literature...*, s. 455–456.
[170] SHIMAZAKI Satoko. The End of the "World": Tsuruya Nanboku IV's Female Ghosts and Late-Tokugawa Kabuki. *Monumenta Nipponica* [online]. Tokyo: Sophia University, 2011, Vol. 66, No. 2 [cit. 23.4.2018]. Dostupné z http://www.jstor.org/stable/41686466, s 209.
[171] Shirane, *Early Modern Japanese Literature...*, s. 456–457.
[172] Curuja Oiwu taktiež označil za *ubume*, aj keď sa v jej prípade nejedná o typické zobrazenie tohto ducha, keďže spôsobila smrť vlastného syna (Shimazaki, s. 213).

pôsobil v Japonsku, a dokonca prijal aj japonské meno Koizumi Jakumo.[173] Preslávil sa viacerými esejami o Japonsku a zozbieraním príbehov *kaidan* do zbierky s názvom *Kwaidan: Stories and Studies of Strange Things,*[174] ktorá vyšla v roku 1904. V zbierke sa objavujú príbehy s rôznorodou tematikou, keďže Hearn čerpal z početných zdrojov[175] a z rozprávaní miestnych. V niektorých príbehoch možno nájsť budhistické referencie, ale sú tam aj také, ktoré sú úplne sekularizované, a žiadne referencie neobsahujú, ako napr. „Yuki-onna“ [176] (Snežná žena) alebo „Mujina“ [177] (Mudžina). V niekoľkých príbehoch zohráva budhistická viera pomerne významnú úlohu. Dobrým príkladom je príbeh „The Story of Mimi-nashi Hōichi“[178] (Príbeh o Mimi-naši Hóičim[179]), v ktorom je slepý hráč na lutnu *biwa* 琵琶 každú noc dovedený duchom na cintorín, kde mu je prikázané, aby hral pieseň o bitke pri Dannoure (1185).[180] Mnísi z kláštora, kde Hóiči býva, mu zachránia život tým, že mu telo popíšu budhistickou sútrou, avšak zabudnú na uši, ktoré mu duch odtrhne. Hóiči je síce zranený, ale sútra mu zachráni život, takže príbeh sa dá chápať, ako akási oslava budhistických sútier, ktoré sú schopné človeka zachrániť. Predpokladám však, že poviedka nebola spísaná s cieľom oslavovať budhizmus, ale skôr ohromiť čitateľa pôsobivým príbehom o duchoch. V ďalších príbehoch sa nachádzajú zmienky o reinkarnácii, karme a sile sútier, ako napr. v príbehoch „The Story of O-Tei“[181] (Príbeh O-Tei) alebo „Rokuro-kubi“[182] (Dlhokrké strašidlo). Primárnym cieľom týchto príbehov taktiež nie je budhistická osveta, ale skôr poukázanie na zaujímavé udalosti a bytosti.

Zbierku možno priradiť skôr k sekulárnemu smeru, keďže Hearnovým cieľom nebolo poučiť západných čitateľov o budhistických zákonoch, ale priblížiť čitateľom zo Západu bohatý japonský folklór a tradície spolu s japonským vnímaním smrti a nadprirodzena.[183]

---

[173] PODHORSKÁ, Vladimíra. Doslov. In: HEARN, Lafcadio. *Kaidan/Japonské příběhy*. Preložil Ladislav DOUŠA. Praha: Brody, 1996, s 139.
[174] Vyšlo v českom preklade ako *Kaidan/Japonské příběhy*.
[175] Napr. *Bukkjó hjakka zenšó* 仏教百科全集 (Kompletná encyklopédia budhizmu), *Kokon čomonšú* 古今著聞集 (Zbierka starých a nových pozoruhodných príbehov), *Hjaku monogatari* 百物語 (Sto príbehov) a ďalšie (Hearn, Lafcadio. Úvod. In: *Kaidan/Japonské příběhy*, s. 11).
[176] 雪女.
[177] むじな. Bytosť berúca na seba ľudskú podobu, ktorá mätie ľudí na cestách. Často zamieňaná s *tanukim*.
[178] 耳無芳一の話.
[179] Jedná sa o Hóičiho prezývku. „Mimi-naši“ znamená bez uší.
[180] Jedná sa o duchov rodu Heike (Taira), ktorý bol pri tejto bitke vyhladený.
[181] お貞の話.
[182] ろくろ首.
[183] Podhorská, s. 142–143.

4 Akutagawa Rjúnosuke a jeho tvorba

V tejto kapitole v krátkosti opíšem tvorbu Akutagawu Rjúnosukeho, ktorý sa radí k jedným z najuznávanejších autorov svojej doby. Ďalej sa zameriam na jeho poviedky, obsahujúce námety prevzaté zo zbierok *Kondžaku monogatari* a *Udži šúi monogatari*. Príbeh „Kumo no ito" 蜘蛛の糸 (Pavúčie vlákno) síce neobsahuje námet z daných zbierok, ale zahrnula som ho, pretože sa jedná o poviedku s veľkým množstvom budhistických motívov. Opíšem, do akej miery sa Akutagawa pri písaní daných poviedok inšpiroval spomenutými zbierkami a ďalšími zdrojmi. Pokúsim sa určiť mieru vplyvu budhizmu a zhodnotiť, či sa v poviedkach vyskytujú morálne ponaučenia.

Akutagawa sa zameriaval najmä na poviedky (je ich okolo 150), ale písal aj literárne eseje a skladal básne *haiku*. Vo svojej tvorbe sa inšpiroval mnohými dielami japonskej aj zahraničnej literatúry. Ako spisovateľ bol rozpoltený medzi západnými vplyvmi a japonskými tradičnými hodnotami.[184] Vo svojich dielach sa sústredil na psychológiu postáv, ktoré často zasadzoval do hraničných životných situácii. Kritizoval vtedajších japonských naturalistov a populárnu školu *tanky*, pretože sa zaoberali len „nudnými" opismi vonkajších skutočností bez hlbšieho uchopenia princípu života *seimei* 生命,[185] ktorý Akutagawa zahŕňal do svojich diel.[186] Taktiež sa dostal do sporu s Tanizakim Džun'ičiróm (1886–1965), ktorý tvrdil, že príbeh musí mať dobre skonštruovanú a silnú dejovú líniu. Akutagawa sa práve naopak prikláňal k lyrickejšiemu a voľne štruktúrovanému deju bez zbytočnej dramatickosti.[187]

4.1 Vybrané poviedky

„Rašómon" 羅生門 (Brána Rašó) vyšla v roku 1914 ako Akutagawova prvá úspešná poviedka.[188] Pri jej písaní sa inšpiroval dvomi povesťami *secuwa* z *Kondžaku monogatari* a jednou z *Udži šúi monogatari*. Hlavný motív prevzal z povesti „Ako

[184] MURAKAMI Haruki. Introduction. In: *Rashōmon and seventeen other stories*. Preložil Jay RUBIN. Londýn: Penguin Books, 2006, s. xxxiii.
[185] Môže sa prekladať len ako „život", ale má o niečo hlbší význam. Jedná sa o tzv. „zdroj života" – vnútornú energiu, ktorá udržuje ľudí (prípadne zvieratá) pri živote a poháňa ich ďalej (UEDA Makoto. *Modern Japanese Writers and the Nature of Literature*. Stanford: Stanford University Press, 1976, s. 113).
[186] Tamtiež, s. 113–114.
[187] Tamtiež, s. 131–132.
[188] HILSKÁ, Vlasta. *Rjúnosuke Akutagawa, mistr povídky*. In: AKUTAGAWA Rjúnosuke. *Obraz pekla a jiné povídky*. Preložila Vlasta HILSKÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, s. 9.

zlodej vyšiel na vrchné poschodie brány Rašó a zočil mŕtvolu“.[189] Dej je vo svojej podstate nezmenený, avšak Akutagawa poviedku obohatil o opisy okolia a taktiež rozvinul psychológiu postáv, ako aj motívy ich konania, ktoré pomáhajú čitateľovi pochopiť ich správanie.[190] Na rozdiel od originálu, v Akutagawovej verzii nie je ústrednou postavou zlodej, ale sluha. Sluha však nakoniec príde k záveru, že ak chce prežiť, neostáva mu nič iné ako začať kradnúť. Ďalší rozdiel je v tom, že starena, ktorú sluha našiel v bráne Rašó vytrhávať mŕtvole vlasy, obraňuje svoj čin tým, že niečím sa musí živiť. Okrem toho mŕtva žena samurajom namiesto rýb predávala hady, a preto starena argumentuje tým, že by jej vytrhávanie vlasov určite nevadilo, keďže to tiež robí, len aby sa mohla uživiť. V pôvodnom príbehu o zlodejovi sa jednalo o slúžku vytrhávajúcu vlasy svojej zosnulej panej. Akutagawa sa v tejto časti inšpiroval ďalším príbehom z *Kondžaku monogatari* – „O starej žene, ktorá predávala nasolenú rybu na veliteľstve stráže korunného princa“.[191]

Ďalšou, aj keď len drobnou referenciou k zbierkam *secuwa*, je vred na sluhovom pravom líci, ktorý si podchvíľou stláča a hladká. Môže sa jednať o odkaz k príbehu z *Udži šúi monogatari* – „Ako démoni niekomu odstránili vred“,[192] v ktorom má ústredná postava na pravom líci taktiež veľký vred.

Príbeh neobsahuje morálne ponaučenie, ale jedná sa skôr o zachytenie správania spoločenských vyvrheľov. Autor sa sústredí hlavne na myšlienkové pochody sluhu, ktorý vedie vnútorný boj o tom, či sa má stať zlodejom alebo nie. Sluha si napokon ospravedlní svoje konanie tak, že má právo ukradnúť starene šaty, pretože starena sa v túžbe po prežití taktiež znížila k zločinnému správaniu a nevidela na tom nič zlé. Podľa tejto logiky je sluhovo správanie férové.

Hlavnými námetmi pre Akutagawovu poviedku „Hana“ 鼻 (Nos)[193], ktorá ho preslávila, boli povesti „O kňazovi s dlhým nosom“[194] z *Udži šúi monogatari* a „Príbeh o nose kaplána Zenči Ike no O“ z *Kondžaku monogatari*. V tejto poviedke ostal pomerne verný predlohe, ale viac rozviedol dej. Kňazovi Zenčimu sa totižto natrvalo podarí zmenšiť svoj nos na normálnu veľkosť, len aby to neskôr oľutoval. Akutagawa hlbšie rozvinul postavu kňaza a ponúkol čitateľovi náhľad do jeho zmýšľania.

[189] Pre obsah viď prílohy, s. 66.
[190] Hilská, s. 15.
[191] Viď prílohy, s. 67.
[192] Viď prílohy, s. 68.
[193] Vydaná v roku 1916. Akutagawa si za ňu vyslúžil pochvalu od Nacume Sósekiho (1867–1916), ktorý sa následne stal jeho mentorom (Hilská, s. 9–10).
[194] Viď prílohy, s. 68.

V poviedke sa nachádza niekoľko budhistických referencií, avšak nejedná sa o náboženský príbeh. Fakt, že ústredná postava je príslušník budhistického kléru, len podčiarkuje satirickosť príbehu, pretože budhistický kňaz by sa nemal starať o niečo také bezvýznamné, ako je nos. Príbeh teda poukazuje na kňazovu malichernosť, pretože jeho hlavným cieľom by malo byť dostať sa do Západného raja, on však viac dbá na fyzický vzhľad a názor ostatných ľudí, ako na samotnú spásu. Zenči oľutuje skrátenie nosa, pretože sa ľudia smejú jeho novému výzoru ešte viac ako predtým a želá si, aby sa mu nos navrátil do pôvodného stavu, čo sa napokon aj stane. Z toho plynie morálne ponaučenie v zmysle, že človek by sa mal uspokojiť s tým, čo má (aj keď to možno nie je ideálne) a nesnažiť sa každú cenu získať niečo iné, pretože výsledok môže byť ešte horší.

Poviedka „Džigokuhen" (Obraz pekla), inšpirovaná povesťou „Ako Jošihideho, maliara budhistických obrazov potešilo, že vidí svoj dom v plameňoch",[195] taktiež pochádza z *Udži šúi monogatari*. Akutagawa tento príbeh značne rozvinul a pridal tam viacero postáv, napr. knieža Horikawu, Jošihideho dcéru či jeho učňov. Autor v príbehu využíva tzv. nespoľahlivého rozprávača, ktorý sa snaží čitateľa zmiasť tvrdením o tom, že Horikawa nemal o Jošihideho dcéru milostný záujem. Horikawa, zrejme kvôli ohrdnutej pýche a túžbe ponížiť Jošihideho, necháva dievča upáliť vo voze a poskytuje tak Jošihidemu výjav, ktorý potrebuje vidieť, aby mohol dokončiť obraz. Hlavným motívom príbehu je obsesia, ktorá maliara pripraví o najdôležitejšiu osobu v jeho živote, čo môže slúžiť ako memento pre každého umelca, ktorý sa dá svojím umením až príliš strhnúť. Dá sa predpokladať, že Akutagawa v istom zmysle videl v postave maliara sám seba a jeho umelecká obsesia ho podobne ako Jošihideho, doviedla až k samovražde.

Rovnako ako originál, ani Akutagawova verzia neobsahuje budhistické ponaučenie. Nachádza sa v nej však niekoľko budhistických referencii, z čoho najvýznamnejšou je samotný obraz pekla, ktorý zobrazuje hriešnikov trpiacich v budhistickom pekle.

Poviedka „Jabu no naka" 藪の中 (V húštine) je založená na príbehu „Ako bol muž, sprevádzajúci svoju ženu do provincie Tanba, zviazaný v Óejame",[196] nachádzajúcom sa v *Kondžaku monogatari*. Akutagawa príbeh značne pozmenil (v jeho verzii je zviazaný muž nájdený mŕtvy) a rozvinul psychológiu postáv. Príbeh je rozdelený na viacero častí, tvoriacich protichodné výpovede postáv, pričom niektoré sa

[195] Viď prílohy, s. 68.
[196] Viď prílohy, s. 66.

rôznia len drobnými detailmi. Tie najkľúčovejšie výpovede (násilníka Tadžómarua[197], znásilnenej ženy Masago a zabitého muža Takehira[198]) sa však od seba výrazne líšia. Akutagawa sa inšpiroval aj poviedkou Ambrosa Bierca s názvom *The Moonlight road* (Cesta mesačného svitu). [199] Jedná sa o podobne založený príbeh, pozostávajúci z viacerých svedectiev (vrátane ducha zavraždenej ženy).

Nedá sa s istotou povedať, kto muža naozaj zavraždil, keďže čitateľ si môže byť istý dvomi skutočnosťami, ktoré sa zhodujú v každej výpovedi – Tadžómaru znásilnil Masago a Takehiro je mŕtvy. Dá sa predpokladať, že aspoň jedna postava hovorí pravdu, avšak podľa môjho názoru ani to sa nedá tvrdiť s určitosťou, pretože klamať mohol každý zo zainteresovaných, len aby sa vykreslil v lepšom svetle. Autorovým cieľom bolo vyjadriť subjektívnosť pravdy, ktorá sa pravdepodobne nachádza niekde uprostred. Podobne ako v origináli, aj v tejto poviedke sa nachádza len minimum budhistických referencií.[200]

V poviedke „Kumo no ito" 蜘蛛の糸 (Pavúčie vlákno) Akutagawa nečerpal ani z *Kondžaku monogatari*, ani z *Udži šúi monogatari*, ale paradoxne sa jedná o poviedku najbližšie k náboženským príbehom nachádzajúcich v spomenutých zbierkach (prípadne aj v *Nihon rjóiki*). Ako hlavný námet Akutagawovi poslúžil príbeh z knihy Bratia Karamazovovci,[201] v ktorom chce anjel pomôcť žene dostať sa z pekla vďaka tomu, že darovala žobráčke cibuľu. Kvôli tomu, že žena nechce dovoliť ostaným hriešnikom, aby sa zachytili cibule, ktorú jej anjel dal ako prostriedok k vyslobodeniu, ostáva trpieť v pekle.[202]

V Akutagawovej verzii sa Budha Šákjamuni zľutuje nad vrahom Kandatom, pretože za života urobil jeden dobrý skutok – ušetril život pavúka.[203] Budha sa rozhodne oslobodiť Kandatu z pekla tým, že mu spustí pavúčie vlákno, po ktorom sa Kandata

[197] V jednom z príbehov *Kondžaku monogatari* sa nachádza bandita menom Tadžómaru. Je možné, že odtiaľ Akutagawa prevzal meno pre násilníka vo svojej poviedke (RUBIN, Jay. Notes. In: *Rashōmon and seventeen other stories*, s. 238).
[198] Prostredníctvom média.
[199] RUBIN, Jay. Translator's Note. In: *Rashōmon and seventeen other stories*, s. l.
[200] Potulný budhistický mních a spoveď Masago v chráme Kijomizu modliacej sa ku Kannon.
[201] Fiodor Dostojevskij (1821–1881) – *Brat'ja Karamazovy*.
[202] KELLY, Timothy M. Akutagawa Ryunosuke's "The Spider Thread": Translation and Commentary. *Journal of Edogawa Women's Jr. College* [online]. Nagareyama: Edogawa Junior College, 1999, Vol. 14, [cit. 03.05.2018]. Dostupné z: http://ci.nii.ac.jp/naid/110000468884, s. 166.
[203] Akutagawa prevzal motívy aj z ďalších dvoch zdrojov. V poviedke „Pavučina" (The Spider's Web) z knihy *Karma: Príbeh raného budhizmu* (Karma: A Story of Early Buddhism) sa nachádza hriešnik Kandata v pekle a Budha, ktorý na neho hľadí z Raja. V knihe *História Diabla a idea zla od najranejších dôb až po súčasnosť* (The History of the Devil and the Idea of Evil from the Earliest Times to the Present Day) sa nachádza ilustrácia, na ktorej je hriešnik a Budha naťahujúci ruku do pekla, pretože hriešnik zachránil za života pavúka (Kelly, s. 160). Autorom oboch kníh je Paul Carus (1852–1919).

začne šplhať do Raja. Vlákno sa kvôli Kandatovej sebeckosti pretrhne a on spadne do pekla aj s ostatnými hriešnikmi. Princíp oboch príbehov je rovnaký v tom, že kvôli egoizmu sa žena ani Kandata nezachránili a spolu s ostatnými hriešnikmi spadli späť do pekla. Uškodili teda aj sebe, aj ostatným okolo nich.

Príbeh je pretkaný budhistickým referenciami. Nachádza sa tam opis Raja, kde sídli Budha a cez lotosové jazero nazerá do budhistického pekla, kde sa v mori krvi topia hriešnici. Akutagawa využíva v poviedke kontrast medzi opisom Raja (nádherná krajina plná kvetou a vôní) a opisom pekla (jazero krvi a strašné Ihlové hory). Taktiež využíva kontrast medzi milosrdným Budhom, ktorý túži dať Kandatovi druhú šancu, a Kandatom, hriešnikom, ktorý premrhá svoju poslednú šancu na záchranu kvôli svojej sebeckosti. Akutagawovým hlavným cieľom bolo pravdepodobne poukázať na egoizmus a nepoučiteľnosť ľudí. Z náboženského hľadiska sa dá tento príbeh chápať, ako oslava Veľkého Budhu, ktorý je taký milosrdný, že je ochotný dať šancu aj najväčšiemu hriešnikovi, avšak domnievam sa, že Akutagawovým prvotným zámerom bolo skôr poukázať na ľudské neresti.

Keďže žáner *kaidanmono* nie je úplne jasne vyhranený,[204] je pomerne ťažké určiť, či príbehy možno radiť k tomuto žánru. Budem však vychádzať z dvoch prvkov, ktoré sú bežne pre *kaidan* kľúčové – nadprirodzený element či bytosť a tajuplná až hrôzostrašná atmosféra. Príbeh „Rašómon“ je istým spôsobom hrôzostrašný, už len kvôli opisu útrob brány s mŕtvolami, avšak v príbehu sa nenachádza žiadny nadprirodzený element. V poviedke „Hana“ by sa za nadprirodzené prvky dali označiť kňazov nos a procedúra k jeho zmenšeniu, avšak atmosféra príbehu je skôr humorná než strašidelná. Poviedka „Džigokuhen“ je nepochybne tajuplná a výjav upálenia Jošihideho dcéry priam desivý, avšak v príbehu sa nachádza len nepatrná zmienka o nadprirodzene (médium posadnuté šintoistickým božstvom). Podľa tejto analógie spĺňajú podmienky *kaidanmono* poviedky „Jabu no naka“, kde sa nachádza výpoveď ducha zosnulého a atmosféru možno označiť prinajmenšom za tajomnú, a „Kumo no ito“, v ktorej sa nachádza Budha ako nadprirodzená bytosť a rovnako aj nadprirodzené výjavy neba a pekla. Kandatov pobyt v pekle je vykreslený pomerne hrôzostrašne, takže obidva tieto príbehy by sa ku *kaidanu* dali zaradiť, aj keď sa tak bežne neoznačujú. Za zmienku stojí aj poviedka „Kappa“ 河童, v ktorej sa hlavný protagonista ocitne v krajine *jókaiov*

[204] Viď Úvod, s. 7.

kappa (bytosti podobné našim vodníkom). Jedná sa však skôr o satirické vykreslenie spoločnosti, než o *kaidan* v akomkoľvek slova zmysle.

Akutagawove poviedky nesú nepochybne veľkú umeleckú hodnotu, ale jeho prínos leží aj v znovuobjavení *Kondžaku monogatari*, pretože pred vydaním jeho poviedok a eseje, bola tejto zbierke venovaná len malá pozornosť. Vo svojej eseji o *Kondžaku monogatari* vyzdvihuje divokú krásu zbierky, ktorá sa odráža v mnohých značne brutálnych či sexuálnych príbehoch.[205]

V Akutagawových poviedkach sa dajú nájsť skôr morálne ponaučenia, než ponaučenia budhistické. Jeho tvorba je rozsiahla, a preto sa takáto definícia samozrejme nevzťahuje na všetky jeho diela, ale v poviedkach, ktoré som vybrala, Akutagawa kritizuje najmä ľudskú malichernosť a egoizmus. Opisuje ľudí, ktorí sa ocitli v hraničných životných situáciách a zlyhali. Postavy a dianie okolo nich sú napísané v duchu *seimei* a zobrazujú „zdroj života“ v jeho najdravšej forme. Akutagawa teda do svojich príbehov dokázal premietnuť divokú krásu, ktorú tak obdivoval na príbehoch *Kondžaku monogatari*.

[205] Ueda Makoto, s. 124.

Záver

Cieľom tejto práce bolo analyzovať vplyv budhizmu na vývoj japonských strašidelných príbehov od ich počiatkov až do začiatku 20. storočia. V prvej časti práce som uviedla krátku históriu budhizmu v Japonsku, ktorý hral dôležitú úlohu v utváraní strašidelných príbehov. V ďalšej časti som sa zamerala na kategorizáciu zbierok *Nihon rjóiki* a *Kondžaku monogatari*. Najčastejšími motívmi v *Nihon rjóiki* je potrestanie hriešnikov a odmenenie veriacich, čo naznačuje rozprávačovu silnú vieru v zákony karmy, ktoré sa odrážajú vo veľkom množstve príbehov tejto zbierky. Okrem týchto motívov sa v zbierke často nachádzajú nadprirodzené javy a bytosti, ktoré mohli slúžiť ako inšpirácia pre neskoršie príbehy *kaidan*. Celkové ladenie zbierky je náboženské a didaktické. Keďže ďalšia zbierka *Kondžaku monogatari* je rozdelená na náboženskú a sekulárnu časť, bolo pomerne ľahké usúdiť, s akým cieľom boli príbehy písané. Kým pre náboženskú časť je typická didaktickosť, sekulárna časť slúžila hlavne k postrašeniu alebo k pobaveniu čitateľov/poslucháčov, avšak aj v tejto časti sa nachádzajú príbehy s morálnymi poučeniami a radami do života. Príbehmi zo zbierky sa v japonskej literatúre inšpirovalo viacero autorov, ale najvýznamnejší prínos možno pripísať Akutagawovi Rjúnosukemu, ktorému je venovaná posledná kapitola. V krátkosti som popísala aj zbierku *Udži šúi monogatari*, keďže z nej Akutagawa taktiež čerpal. Zbierka je ladená skôr sekulárnym smerom, ale nachádzajú sa v nej aj mnohé morálne ponaučenia.

V tretej kapitole som sa zamerala na popísanie rozšírenia žánru *kaidan*, ktorý sa stal veľmi populárnym v období Tokugawa. Uviedla som viacero dôvodov, prečo sa žáner v tomto období spopularizoval. Autori okrem japonských ľudových príbehov v značnom množstve čerpali aj z príbehov z Číny, ktoré väčšinou zasadili do japonského prostredia. Taoizmus v príbehoch bol často nahradený budhizmom (napr. v diele *Botan dóró*). Nemožno tvrdiť, že by *kaidany* vznikajúce v tomto období boli úplne sekularizované, ale ich hlavným cieľom bolo postrašiť, prípadne pobaviť čitateľa. V tomto duchu sa príbehy vyvíjali aj ďalej. Významným medzníkom pre štýl *jomihon,* ale aj pre samotný žáner *kaidan*, bolo vydanie zbierky strašidelných príbehov *Ugecu monogatari* Uedom Akinarim v 18. storočí. Príbehy obsahujú množstvo didaktických prvkov a budhistických referencií, avšak taktiež ich možno zaradiť skôr k sekulárnemu smeru (s výnimkou príbehu „Aozukin“).

V 19. storočí zažili príbehy *kaidan* rozmach najmä v divadle *kabuki*, v ktorom boli vo veľkej miere využívané hlavne príbehy o pomstychtivých duchoch. Hry boli dopĺňané o rôzne špeciálne efekty, ktoré mali v divákovi umocniť pocit hrôzy,[206] jednalo sa teda o hry slúžiace najmä na postrašenie diváka s malým množstvom budhistických prvkov. Pre dejiny *kaidanu* je významná aj zbierka *Kaidan/Japonské príbehy* spísaná Lafcadiom Hearnom začiatokm 20. storočia, vďaka ktorej sa tento žáner stal známym aj na Západe.

V záverečnej kapitole som rozoberala vybrané poviedky Akutagawu Rjúnosukeho. Zamerala som sa na poviedky inšpirované *Kondžaku monogatari* a *Udži šúi monogatari*, ale zahrnula som aj jeden príbeh, v ktorom nečerpal inšpiráciu z týchto zbierok, pre jeho budhistický obsah. Niektoré vybrané príbehy obsahujú budhistické prvky, ale zväčša sa jedná len o elementy dopĺňajúce dej (s výnimkou príbehu „Kumo no ito“).

Z preskúmania strašidelných príbehov od ich počiatkov až po začiatok 20. storočia vyplynulo, že príbehy sa postupom času čoraz viac sekularizovali. Na začiatku bola väčšina príbehov striktne náboženská. K odklonu začalo dochádzať už s vydaním *Kondžaku monogatari*, ale autorov zámer bol stále didaktický. Počas najväčšieho rozmachu *kaidanu* v období Tokugawa však príbehy slúžili ľuďom hlavne na rozptýlenie a tento trend pokračoval aj naďalej. Nedovolím si tvrdiť, že sa príbehy stali úplne sekulárnymi, pretože vo väčšine sa nachádzajú zmienky o budhizme, prípadne o šintoizme alebo konfucianizme, ale dá sa v nich pozorovať veľký príklon k sekularizmu. Uedovi Akinarimu a Akutagawy Rjúnosukemu nemožno uprieť morálne poučenia, ktoré do príbehov vložili, ale tieto ponaučenia sú iného charakteru, ako boli ponaučenia v *Nihon rjóiki* a budhistickej časti *Kondžaku monogatari*.

[206] Rubin, Norman A., Ghosts, Demons and Spirits...[online].

Resumé

The main goal of this thesis is to examine the influence of Buddhism on the development of Japanese ghost stories *kaidan*. The first part contains a short introduction to history of Japanese Buddhism. The second chapter analyses three collections of legends which were frequently used as an inspiration for the later literary works of *kaidan* genre. The third chapter focuses on a spread of *kaidan* stories and their development in Japan and also on a collection of tales called *Ugetsu monogatari* by Ueda Akinari. The last part describes selected short stories by Akutagawa Ryūnosuke which were inspired by the collections of legends introduced in the second chapter. The impact of Buddhism, the didactic purpose and the presence of moral lessons are studied in the stories from the collections and also in the short stories by Ueda Akinari and Akutagawa Ryūnosuke. The conclusion of this thesis contains an assessment of Buddhist impact on ghost stories from their origins until the beginning of the 20th century.

Bibliografia

Primárne literárne zdroje

HEARN, Lafcadio. *Kwaidan: stories and studies of strange things*. Boston: Houghton Mifflin Co., 1904, 240 s. OCLC 1020523447.

Records of Miraculous Events in Japan The Nihon ryōiki. Preložil Burton WATSON. New York: Columbia University Press, 2013, 224 s. ISBN 9780231164214.

URY, Marian. *Tales of Times Now Past*. Sixty-Two Stories from a Medieval Japanese Collection. 2. vyd. Michigan: University of Michigan Center for Japanese studies, 1993, 216 s. ISBN 0939512610.

SANJÚTEI Enčó. *Pivoňková lucerna*. Preložila Věna HRDLIČKOVÁ. Praha: Odeon, 1984, 242 s. ISBN 807021449X.

UEDA Akinari. *Vyprávění za měsíce a deště*. Přeložila Libuše BOHÁČKOVÁ. Praha: Odeon, 1971, 201 s. OCLC 42165137.

AKUTAGAWA Rjúnosuke. *Rashōmon and seventeen other stories*. Preložil Jay RUBIN. London: Penguin Books, 2006, 268 s. ISBN 9780140449709.

AKUTAGAWA Rjúnosuke. *Obraz pekla a jiné povídky*. Preložila Vlasta HILSKÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, 214 s. OCLC 85199083.

Sekundárne literárne zdroje

BOHÁČKOVÁ, Libuše. Poznámky. In: UEDA Akinari. *Vyprávění za měsíce a deště*. Preložila Libuše BOHÁČKOVÁ. Praha: Odeon, 1971, s. 195–201. OCLC 42165137.

BOHÁČKOVÁ, Libuše. Přízraky a démoni Uedy Akinariho. In: UEDA Akinari. *Vyprávění za měsíce a deště*. Preložila Libuše BOHÁČKOVÁ. Praha: Odeon, 1971, s. 179–194. OCLC 42165137.

CARROLL, Noël. *The Philosphy of Horror or Paradoxes of the Heart*. London: Routledge, 2004, 272 s. ISBN 020336189X.

EARHART, H. Byron. *Náboženství Japonska: mnoho tradic na jedné svaté cestě*. Preložil Robin Šóen HEŘMAN. Praha: Prostor, 1999, 189 s. ISBN 8072600001.

FOSTER, Michael D. Haunting Modernity: Tanuki, Trains, and Transformation in Japan. *Asian Ethnology* [online]. Nagoya: Nanzan University, 2012, Vol. 71, No. 1, 3–29 [cit. 13.3.2017]. Dostupné z http://www.jstor.org/stable/41551381.

HILSKÁ, Vlasta. Rjúnosuke Akutagawa, mistr povídky. In: AKUTAGAWA Rjúnosuke. *Obraz pekla a jiné povídky*. Preložila Vlasta HILSKÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, s. 7–17. OCLC 85199083.

HRDLIČKOVÁ, Věna. Sanjútei Enčó a japonské umění mluveného slova. In: SANJÚTEI Enčó. *Pivoňková lucerna*. Preložila Věna HRDLIČKOVÁ. Praha: Odeon, 1984, s. 9–24. ISBN 807021449X.

CHAMBERS, Anthony H. THE CHRYSANTHEMUM VOW. In: UEDA Akinari. *Tales of Moonlight and Rain*. *JSTOR* [online]. Preložil Anthony H. CHAMBERS. New York: Columbia University Press, 2007, s. 75–90 [cit. 20.4.2018]. Dostupné z http://www.jstor.org/stable/10.7312/ueda13912.

KELLY, Timothy M. Akutagawa Ryunosuke's "The Spider Thread": Translation and Commentary. *Journal of Edogawa Women's Jr. College* [online]. Nagareyama: Edogawa Junior College, 1999, Vol. 14, s. 160–170 [cit. 03.05.2018]. Dostupné z: http://ci.nii.ac.jp/naid/110000468884

MARTINÁSKOVÁ, Sylva. *Překlad a rozbor vybraných částí Harusame monogatari od Uedy Akinariho*. Olomouc, 2006. Diplomová práca. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta.

MURAKAMI, Haruki. Introduction. In: AKUTAGAWA Rjúnosuke. *Rashōmon and seventeen other stories*. Preložil Jay RUBIN. London: Penguin Books, 2006, xix–xxxvi. ISBN 9780140449709.

NAKAMURA, Hajime a William JOHNSON. Suzuki Shōsan, 1579–1655 and the Spirit of Capitalism in Japanese Buddhism. *Monumenta Nipponica* [online]. Tokyo: Sophia University, 1967, Vol. 22, No. 1/2, s. 1–14 [cit. 15.4.2018]. Dostupné z http://www.jstor.org/stable/2383220.

PODHORSKÁ, Vladimíra. Doslov. In: HEARN, Lafcadio. *Kaidan/Japonské příběhy*. Preložil Ladislav DOUŠA. Praha: Brody, 1996, s. 138–144. ISBN 809021133X.

REIDER, Noriko T. The Appeal of "Kaidan", Tales of the Stange. *Asian Folklore Studies* [online]. Nagoya: Nanzan University, 2000, Vol. 59, No. 2, s. 265–283 [cit. 11.3.2017]. Dostupné z http://www.jstor.org/stable/1178918.

REIDER, Noriko T. The Emergence of "Kaidan-shū" The Collection of Tales of the Strange and Mysterious in the Edo Period. *Asian Folklore Studies* [online]. Nagoya: Nanzan University, 2001, Vol. 60, No. 1, s. 79–99 [cit. 11.3.2017]. Dostupné z http://www.jstor.org/stable/1178699.

REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. Preložil David LABUS, preložil Jan SÝKORA, preložila Alice KRAMEREOVÁ. Praha: Lidové noviny, 2000, 443 s. Dějiny států. ISBN 8071063916.

RUBIN, Jay. Notes. In: AKUTAGAWA Rjúnosuke. *Rashōmon and seventeen other stories*. Preložil Jay RUBIN. London: Penguin Books, 2006, 237–268. ISBN 9780140449709.

RUBIN, Jay. Translator's Note. In: AKUTAGAWA Rjúnosuke. *Rashōmon and seventeen other stories*. Preložil Jay RUBIN. Londýn: Penguin Books, 2006, s. xlii–li. ISBN 9780140449709.

SHIMAZAKI, Satoko. The End of the "World": Tsuruya Nanboku IV's Female Ghosts and Late-Tokugawa Kabuki. *Monumenta Nipponica* [online]. Tokyo: Sophia University, 2011, Vol. 66, No. 2, s. 209–246 [cit. 23.4.2018]. Dostupné z http://www.jstor.org/stable/41686466.

SHIRANE Haruo. *Early Modern Japanese Literature: An Anthology 1600–1900*. New York: Columbia University Press, 2008, 552 s. ISBN 9780231144155.

SHIRANE Haruo. Introduction. In: *Records of Miraculous Events in Japan The Nihon ryōiki*. Preložil Burton WATSON. New York: Columbia University Press, 2013, s. 1–5. ISBN 9780231164214.

SHIRANE Haruo. *Traditional Japanese Literature: An Anthology, Beginnings to 1600*. New York: Columbia University Press, 2007, 1288 s. ISBN 9780231136976.

SCHUMANN, Hans Wolfgang. *Svět buddhistických obrazů: ikonografická příručka buddhismu mahájány a tantrajány*. Preložil Jan Filipský. Praha: Academia, 2008, 338 s. ISBN 9788020016744.

ŠVARCOVÁ, Zdeňka. *Japonská literatura 712–1868*. Praha: Karolinum, 2005, 300 s. ISBN 8024609983.

TAMURA Yoshiro. *Japanese Buddhism*. A Cultural History. Preložil Jeffrey HUNTER. Tokyo: Kosei Publishing Co., 2013, 232 s. ISBN 9784333016846.

UEDA Makoto. *Modern Japanese Writers and the Nature of Literature*. Stanford: Stanford University Press, 1976, 292 s. ISBN 0804709041.

URY, Marian. Introduction. In: *Tales of Times Now Past*. Sixty-Two Stories from a Medieval Japanese Collection. 2. vyd. Michigan: University of Michigan Center for Japanese studies, 1993, s. 1–23. ISBN 0939512610.

Ury, Marian. Secular Tales of Japan. In: *Tales of Times Now Past*. Sixty-Two Stories from a Medieval Japanese Collection. 2. vyd. Michigan: University of Michigan Center for Japanese studies, 1993, s. 133. ISBN 0939512610.

WANGU, Madhu Bazaz. *Buddhismus*. Preložil Vladimír MILTNER. Praha: Lidové noviny, 1996, 141 s. ISBN 8071061840.

WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Slovník japonské literatury*. Praha: Nakladatelství Libri, 2008, 335 s. ISBN 9788072773732.

Internetové zdroje

DAVISSON, Zack. What are kaidan?. In: *Hyakumonogatarikaidankai* [online]. [cit. 11.3.2017]. Dostupné z https://hyakumonogatari.com/what-are-kaidan/.

DAVISSON, Zack. What is Hyakumonogatari? In: *Hyakumonogatari Kaidankai* [online]. [cit. 11.3.2017]. Dostupné z https://hyakumonogatari.com/what-is-hyakumonogatari/).

Dōshō. In: *The Soka Gakkai Dictionary of Buddhism* [online]. Nichiren Buddhism Library [cit. 26.3.2018]. Dostupné z: https://www.nichirenlibrary.org/en/dic/Content/D/110.

GEE, Dana. Japanese Bookbinding. In: *The American Bookbinders Museum* [online]. Posledná zmena 2015 [cit. 20.4.2017]. Dostupné z http://bookbindersmuseum.org/japanese-bookbinding/.

RUBIN, Norman A. Ghosts, Demons and Spirits in Japanese Lore. In: *Asianart.com* [online]. Posledná zmena 2000 [cit. 20. 4. 2018]. Dostupné z http://www.asianart.com/articles/rubin/.

Shugendō school. In: *Nichiren Buddhism Library* [online]. [cit. 13.2.2018]. Dostupné z: https://www.nichirenlibrary.org/en/dic/Content/S/169.

SCHUMACHER, Mark. CYCLE OF SUFFERING CYCLE OF SAMSAR. In: *A to Z Photo Dictionary – Japanese Buddhist Statuary* [online]. [cit. 9.4.2018]. Dostupné z http://www.onmarkproductions.com/html/six-states.shtml.

SCHUMACHER, Mark. Jizō Bosatsu. In: *A to Z Photo Dictionary – Japanese Buddhist Statuary* [online]. [cit. 16.4.2018]. Dostupné z http://www.onmarkproductions.com/html/jizo1.shtml.

THE ASAHI SHIMBUN COMPANY. *Kotobank:* コトバンク辞書検索 [online]. [cit. 12. 04. 2018]. Dostupné z: http://kotobank.jp/.

Zoznam príloh

Príloha 1 – Obsahy vybraných príbehov z Nihon rjóiki

Príloha 2 – Obsahy vybraných príbehov z Kondžaku monogatari

Príloha 3 – Obsahy vybraných príbehov z Udži šúi monogatari

Prílohy

Príloha 1 – Obsahy vybraných príbehov z Nihon rjóiki

O konaní dobra (3)

V príbehu „O zápase dvoch žien s neobyčajnou silou“ (2:4) žena obdarená nadľudskou silou porazí svoju rivalku menom Kicune, ktorá je taktiež obdarená obrovskou silou a živí sa zdieraním ostatných obchodníkov o majetok. Táto povesť je nepriamo prepojená s povesťou nachádzajúcou sa v prvom zväzku, pretože Kicune je potomkom pôvodnej Kicune z provincie Mino. Pôvodná Kicune bola *jókai* meniaci podobu a v príbehu „O zobratí si líšky za ženu a splodení dieťaťa“ (1:2) oklamala svojho muža svojim ľudským vzhľadom.

Príbeh „O dievčati narodenom z mäsovej gule, ktoré konalo dobro a obracalo ľudí na vieru“ (3:19) opisuje dievča zvláštneho vzhľadu, ktoré sa narodilo z mäsovej gule. Dievča je nesmierne inteligentné, stane sa hlavou budhistického kléru a zasvätí svoj život viere a učeniu správnej budhistickej náuky.

O ľuďoch spojených s prírodnými úkazmi (3)

V poviedke „O chytaní Hromu“ (1:1) cisár Júrjaku (418–479) pošle svojho vazala Sugarua chytiť Raidžina, boha hromu. Sugaruovi sa to podarí za života, kedy ho dovedie priamo pred cisára, ale aj po smrti, kedy sa Raidžin zasekne v troskách Sugaruovho pomníku. Na základe tejto udalosti bola hora, na ktorej Sugaru chytil Raidžina, pomenovaná Ikazuči no Oka (Hora Hromu).

O aristokracii (5)

Ako ukážku som vybrala povesť „O princovi Šótokuovi, ktorý vykonal nezvyčajný skutok“ (1:4). Princ prikryje svojim plášťom žobráka ležiaceho na ceste. Keď sa vracia späť, plášť visí na strome a princ si ho znovu oblečie aj napriek tomu, že ho mal na sebe žobrák. Keď sa princ neskôr dozvie, že žobrák zomrel, dá mu postaviť hrob. Do hrobu sa nedá vstúpiť a objaví sa vedľa neho báseň, ktorá svedčí o tom, že žobrák bol niečo viac, ako len obyčajný muž. Príbeh končí rozprávačovým konštatovaním o tom, že len skutočný mudrc ako princ Šótoku dokázal vidieť žobrákovu pravú podobu.

Ako ďalšia ukážka poslúži príbeh „O zneužívaní úradníckej moci, nespravodlivom vládnutí a okamžitom potrestaní“ (3:35). Muž, ktorý predčasne zomrel, je v pekle svedkom utrpenia Mononobe no Furumara, ktorý za života neprávom oberal ľudí o ich majetok. Furumaro ho prosí o prepísanie Lotosovej sútry, aby mohli byť jeho hriechy odpustené. Muž sa vráti z pekla a nahlási úradom, čo zažil. Keď sa o tom dozvie cisár Kanmu (737–806), dá pre Furumara prepísať Lotosovú sútru, aby mohol byť Furumarov duch oslobodený od utrpenia. Kvôli svojim skutkom, spáchaným za života, musel Furumaro trpieť po smrti. Rozprávač zároveň zdôrazňuje dôležitosť prepisovania sútier, vďaka ktorým môže byť hriešnikova duša oslobodená.

O potrestaní aj odmenení (5)

V príbehu „O používaní ťažších váh k oklamaniu ostatných, o prepisovaní sútry, a o okamžitej odmene a treste, ktoré dostal“ (3:22) muž zomrie, po siedmich dňoch sa vráti medzi živých a rozpráva svojej rodine, čo zažil v budhistickom pekle. Dostane sa pred zlatý palác kráľa pekla Jamu,[207] odkiaľ vedú tri cesty. Prvá je široká a hladká, druhá zarastená trávou a tretia pokrytá hustým krovím. Kráľ mu prikáže vydať sa druhou cestou, pretože dal za života prepísať Lotosovú sútru, takže ho stihne stredne ťažký trest – tri dni musí objímať rozpálený železný stĺp a ďalšie tri dni musí objímať rozpálený medený stĺp. Po niekoľkých dňoch utrpenia mu mnísi v pekle oznámia, že sa môže vrátiť domov vďaka tomu, že za života dal prepísať sútry. Muž pochopí svoj zločin a svoj ďalší život zasvätí budhizmu. V príbehu sa odráža karmická príčinnosť a plynie z neho jasné ponaučenie.

O ľuďoch a zvieratách (20)

Ako ďalšiu ukážku som vybrala príbeh „O žene, ktorá bola znásilnená veľkým hadom, ale prežila vďaka sile liečiv“ (2:41). Potom, ako za pomoci liečiva hada z dievčaťa vytiahnu, zistia, že do nej nakládol vajíčka. Hada usmrtia a vajíčka vyberú. O niekoľko rokov neskôr do dievčaťa vstúpi ďalší had a ona zomrie. Had bol v minulom živote pravdepodobne manželom alebo milencom dievčaťa, a preto k nej bol pripútaný. Aj napriek tomu, že sa dvaja ľudia milujú a prisahajú si, že budú v ďalšom

[207] Kráľ budhistického pekla Jama, ktorý súdi mŕtvych a rozdeľuje ich do Šiestich budhistických sfér podľa ich nahromadenej karmy. V sanskrite Jama = „dvojča“ – narodil sa so sestrou Jamí (Schumann, s. 170). Japonský ekvivalent je Enma.

živote spolu, môže sa stať, že jeden z nich bude znovuzrodený ako zviera. Láska a náklonnosť nezaručujú, že človek nebude zrodený v horšej sfére bytia.

O neobyčajných javoch/udalostiach (25)

Ako príklad som vybrala „Príbeh o šestnásť stopovom vyobrazení Mirokuho, ktorého krk bol rozhryzený mravcami a neobyčajný jav, ktorý nasledoval“ (3:28). Muž, ktorý žije v chráme, počuje každú noc plačúci hlas: „Bolí to, bolí to!“ Jedného rána zistí, že hlava sochy *bótthisatvu* Mirokuho odpadla kvôli tomu, že jej krk bol rozhryzený mravcami. Rozprávač na konci poučuje čitateľa, že aj napriek tomu, že (historický) Budha zomrel, jeho večné telo žije naďalej.

O (okamžitom) potrestaní (33)

Ako dobrá ukážka zákonov karmickej príčinnosti slúži príbeh „O žene pohltenej zlým démonom“ (2:33). Mladá panna odmieta mnoho potenciálnych ženíchov, až napokon súhlasí s vydajom za muža, ktorý jej poslal veľa darov. V svadobnú noc počujú rodičia nevesty jej výkriky bolesti. Myslia si, že kričí, lebo nie je zvyknutá na sexuálny styk. Ráno matka v dcérinej izbe objaví jej lebku a kosť jedného prsta. Zvyšok jej tela bol zjedený diablom *oni*. Rozprávač na konci príbehu konštatuje, že to bol trest za nejaký ženin čin z minulosti, aj keď v príbehu nič podobné zmienené nie je. Práve toto konštatovanie dokazuje, aká silná bola rozprávačova viera v karmickú príčinnosť.

O (okamžitom) odmenení (38)

Ako dobrý príklad tejto kategórie slúži príbeh „O extrémne chudobnej žene, ktorá prosila o pomoc tisícrukú Kannon a bola odmenená veľkým bohatstvom“ (2:42). Chudobná žena, starajúca sa o svojich deväť detí, sa chodí každý deň modliť k *bódhisattve* Kannon. Jedného dňa jej sestra donesie truhlicu, ktorej nohy sú znečistené konským trusom. Požiada ju, aby jej truhlicu postrážila. Sestra sa však už nikdy nevráti a žena v truhlici objaví veľké bohatstvo. Keď sa opäť ide modliť k soche Kannon všimne si, že jej nohy sú taktiež pokryté konským trusom. V tomto príbehu sa opäť zobrazuje karmicka príčinnosť, pretože truhlica bola odmenou od Kannon za ženine každodenné modlitby.

Príloha 2 – Obsahy vybraných príbehov z Kondžaku monogatari

Budhistické príbehy Japonska

O uvedení budhizmu do Japonska, budhistických sútrach a bódhisattvoch (zv. 11–17)

Príbeh „Ako úctyhodný mních Dóšó šiel do Číny, prevzal učenie Hossó a vrátil sa domov“ (11:4) zachytáva historickú udalosť – cestu mnícha Dóšóa do Číny, na príkaz cisára Tendžiho (626–672), s cieľom získať učenie Hossó a priniesť ho do Japonska. Na konci príbehu sa nachádza tvrdenie, že Dóšó bol manifestáciou Budhu, pretože keď zomieral, vyžaroval svetlo, ktoré sa oddelilo od jeho tela a zamierilo na západ. Ohliadnuc od podivného svetla, ktoré Dóšó vyžaroval, už len to, že Dóšó pri svojom návrate z Číny stretol En no Ubasokuho, svedčí o fantastickosti príbehu[208].

Úradník v príbehu „Ako štátny úradník provincie Higo unikol rakši[209]“ (12:28) sa stratí a objaví príbytok, v ktorom sa svieti. Majiteľkou domu je však diabol *rakša*. Úradník uteká pred diablom a modlí sa pritom k *bódhisattve* Kannon. Schová sa do jaskyne, odkiaľ vychádza hlas, ktorý diabla odoženie. Je to hlas znaku *mjó*, ktorý ostal v jaskyni ako jediný pozostatok Lotosovej sútry, ktorú pred rokmi odriekaval v jaskyni žijúci mních. Príbeh demonštruje silu modlenia sa ku Kannon a odriekavania Lotosovej sútry, ktoré úradníka zachránili pred zožratím *rakšou*.

O náboženskej konverzii a karmickej príčinnosti (zv. 19–20)

V príbehu „Ako sa sokoliar v západnej časti hlavného mesta vzdal sekulárneho života kvôli snu“ (19:8) sa muž venuje sokoliarstvu celý svoj život, zabíja a týra pritom veľa zvierat. Ochorie a sníva sa mu, že ho s rodinou prenasledujú muži so sokolmi na rukách a psami na vôdzkach. Postupne zabíjajú jeho rodinu, až kým sa dostanú k nemu. Prebudí sa a pochopí, že v sne on a jeho rodina predstavovali bažantov, ktorých roky lovil. Následne prepustí všetky zvieratá, stane sa kňazom a každý deň vzýva budhu Amidu.

[208] Chronologicky nepresné. Dóšó bol v Číne počas vlády cisára Tendžiho (roky vlády 661–672) a En no Ubasoku počas vlády cisára Monmuho (697–707).
[209] Stvorenie podobné *oni*. Zvolila som skloňovanie v ženskom rode, keďže diabol v príbehu je žena.

Sekulárne príbehy Japonska

O klane Fudžiwara (zv. 22)

V príbehu „Ako minister zľava Tokihara získal ženu hlavného poradcu Kunicuneho“ (22:8) poradca počas opitosti dobrovoľne odovzdá svoju ženu ministrovi. Minister využije poradcovej opitosti a ujme sa dámy aj napriek tomu, že poradca sa v skutočnosti ženy nechce vzdať. Poradca svojho skutku oľutuje, ale už svoje slovo nemôže zobrať späť, a tak sa tvári, že dosiahol presne to, čo chcel a robil to pre šťastie dámy.

O bojovníkoch, remeselníkoch a umelcoch (zv. 23–25)

V povesti „Ako diabol *oni* uchmatol lutnu Gendžó“ (24:24) zmizne z paláca drahocenná lutna Gendžó. Hlavným protagonistom príbehu je Minamoto no Hiromasa (918–980) – známy hudobník obdobia Heian. Objavuje sa aj v predchádzajúcom príbehu tohto zväzku s názvom „Ako Minamoto no Hiromasa Ason išiel do domu slepca v Ósake“ (24:23). V tomto príbehu Minamoto začuje zvuk lutny vychádzajúci z vrchného poschodia brány Rašó a usúdi, že lutnu ukradol *oni*. Avšak lutna sa spustí na lane do jeho náručia a on ju vezme späť do paláca. Z príbehu neplynie žiadne poučenie a je skôr záznamom o zázračnej lutne, o ktorej v tom období kolovali rôzne legendy.

O karmických príčinách (zv. 26)

V príbehu „Ako muži z provincie Kaga, ktorí prišli na ostrov, kde had bojoval so stonožkou, pomohli hadovi a usadili sa na ostrove“ (26:9) skupina mužov stroskotá na ostrove, kde stretnú mladíka, ktorý je v skutočnosti šintoistickým božstvom. Mladík ich prosí o pomoc v boji proti bytosti, ktorá sídli na druhom ostrove a už roky sa chce zmocniť jeho ostrova. Keď nastane čas boja, mladík sa premení na obrovského hada a začne bojovať proti obrovskej stonožke, ktorá príde z druhého ostrova. Muži pomôžu hadiemu božstvu zabiť stonožku a za odmenu sa môžu usídliť na ostrove s úrodnou pôdou aj so svojimi rodinami. Podľa rozprávača sa jedná o odmenu za ich dobré skutky v minulých životoch.

O nadprirodzených bytostiach (zv. 27)

Ako dobrý príklad slúži povesť „Ako sa matka lovcov stala diablom *oni* a pokúsila sa zhltnúť svoje deti“ (27:22). Dvaja bratia sa vydajú na lov a vyčkávajú

v korunách stromov na zver, keď staršieho brata chytí a ťahá za vlasy ruka. Zhrození bratia si uvedomia, že to je to *oni* a mladší brat stvoreniu lukom odstrelí ruku. Keď sa vrátia domov, nájdu svoju starú matku nariekať od bolesti a uvedomia si, že diabol bola ich vlastná matka, ktorá neskôr zomrie.

V príbehu „Ako žena, ktorá nosila pod srdcom dieťa, išla do Južného Jamašina, stretla diabla *oni* a unikla“ (27:15) sa žena rozhodne porodiť svoje dieťa hlboko v horách, aby sa ušetrila hanby, keďže nemá manžela. Prichýli ju stará žena, z ktorej sa však vykľuje *oni* túžiaci pohltiť ženino dieťa. Žene sa napokon podarí utiecť aj s dieťaťom.

O humorných príbehoch (zv. 28)

V príbehu „Ako Fudžiwara no Nobutad,[210] guvernér Šinana, utrpel pád v Misake“ (28:38) guvernér spadne do rokliny a jeho služobníci mu spustia kôš, aby sa odtiaľ mohol dostať. On najskôr naloží do koša hríby, ktoré našiel v rokline, až potom sám nastúpi do koša. Guvernérových služobníkov jeho správanie nesmierne pobaví, začnú mu skladať sarkastické komplimenty a nedokážu udržať smiech nad jeho chamtivým správaním.

O zlých skutkoch (zv. 29)

V príbehu „Ako zlodej vyšiel na vrchné poschodie brány Rašó a zočil mŕtvolu“ (29:18) sa zlodej rozhodne ukryť na vrchnom poschodí brány Rašó a zbadá tam mŕtvolu mladej ženy a starenu, ktorá mŕtvole po jednom vytrháva vlasy. Spočiatku si myslí, že je to duch alebo *oni*, ale vysvitne, že je to slúžka mŕtvej ženy. Tá vytrháva mŕtvole vlasy kvôli tomu, že chce vyrobiť parochňu. Zlodej ukradne oblečenie starene aj mŕtvole, zoberie vlasy a utečie. Na konci príbehu sa nachádza len konštatovanie, že mŕtvoly, ktoré nemohli byť pochované, sa zvykli nosiť do vnútra brány Rašó.

V ďalšom príbehu s názvom „Ako bol muž, sprevádzajúci svoju ženu do provincie Tanba, zviazaný v Óejame“ (29:23) muž sprevádza manželku do jej rodiska. Stretnú pocestného, ktorý mužovi ponúkne svoj meč výmenou za jeho luk. Pocestný neskôr luk namieri na muža, odzbrojí ho a spúta a pred jeho očami znásilní jeho ženu. Ukradne im koňa a zbrane a odíde. Žena je na svojho manžela za jeho naivitu a hlúposť nesmierne nahnevaná a rozprávač taktiež usudzuje, že muž bol hlupák. Rozprávač

[210] Žil v období Heian, presný rok narodenia a úmrtia je neznámy.

nekritizuje násilníka, pretože žene nechal aspoň jej šaty, a tak celá vina za vzniknutú situáciu padá na manžela.

O milostných príbehoch (zv. 30)

Ako ukážka poslúži príbeh „Ako chudobný muž opustil svoju ženu a ako sa stala ženou guvernéra Seccu“ (30:5), z ktorého čerpal inšpiráciu aj Tanizaki Džun'ičiró vo svojom diele *Ašikari* 蘆刈 (Strihač tŕstia).[211] Mužovi sa vôbec nedarí v zamestnaní a myslí si, že za to môže jeho manželstvo, a tak aj napriek tomu, že manželku miluje, rozvedie sa s ňou. Žena sa zamestná u zámožného muža, ktorý sa stane guvernérom Seccu a neskôr si ju vezme za manželku. Ženin bývalý muž medzitým klesne na dno spoločenského rebríčka a stane sa z neho strihač tŕstia. Keď sa neskôr náhodne opäť stretnú, žene je ľúto, v akom úbohom stave sa nachádza, a preto mu daruje róbu a priloží k nej lístok s básňou. On jej odpovie ďalšou básňou a potom sa už nikdy znovu nestretnú.

O podivných príbehoch a legendách (zv. 31)

V príbehu „O starej žene, ktorá predávala nasolenú rybu na veliteľstve stráže korunného princa“ (31:31) žena predáva na drobno nakrájané ryby, ktoré vojaci považujú za veľmi chutné. Vojaci neskôr prídu na to, že boli oklamaní a ryby sú v skutočnosti pokrájané hady.

Záverečný príbeh zbierky má názov „O veľkom dube v kraji Kurumoto v provincii Ómi“ (31:37), v ktorom kvôli tieňu obrovského stromu farmári nedokážu na poliach nič vypestovať. Až potom, ako strom zotnú, sa im konečne začne dariť.

[211] Shirane, *Traditional Japanese Literature...*, str. 558.

Príloha 3 – Obsahy vybraných príbehov z Udži šúi monogatari

V príbehu „Ako Jošihideho, maliara budhistických obrazov potešilo, že vidí svoj dom v plameňoch“ (3:6) dom maliara začne horieť a kým on unikne, jeho rodina ostane zaseknutá vnútri. Jošihide s radosťou sleduje svoj vlastný dom horieť, pretože vďaka ohňu konečne vidí ako vyzerajú reálne plamene, ktoré dovtedy nebol schopný namaľovať na svoje obrazy boha Fudo.[212]

Hlavnou postavou príbehu „O kňazovi s dlhým nosom“ (2:7) je kňaz ezoterického budhizmu Zenčin. Kňaz má nesmierne dlhý nos, ktorý mu visí až pod bradu. Aby si nos skrátil, vykonáva pravidelne rituál, pri ktorom si nos ponorí do vriacej vody, následne mu po nose niekto postúpa a z nosa vylezie niečo ako biele larvy, ktoré musia byť vytiahnuté pinzetou. Zenčin si musí nos opäť vložiť do vriacej vody a keď túto procedúru ukončí, jeho nos vyzerá ako nos obyčajného človeka, avšak po dvoch až troch dňoch sa opäť vráti do pôvodnej veľkosti. Popritom ako Zenčin konzumuje jedlo, mu vždy musí niekto pridŕžať nos palicou. Jedného dňa si pri výkone tejto úlohy mladý študent kýchne a Zenčinov nos pristane v kaši, ktorá každého ostrieka. Rozzúrený Zenčin učňa vyhodí, ale učeň sa mu aj s ostanými vysmeje.

V príbehu „Ako démoni niekomu odstránili vred“ (1:3) má starý muž na pravom líci veľký vred. Keď sa jedného dňa vracia domov, stretne skupinu démonov, ktorí sa zabávajú a chcú, aby im niekto zatancoval. Muž sa odváži zatancovať, a pretože sa démonom jeho tanec páči, žiadajú, aby sa vrátil a zatancoval im znova. Chcú mu zobrať niečo cenné ako zálohu a on ich oklame, že jeho najcennejšia vec je vred na tvári, a tak mu ho démoni odstránia. Starý muž má suseda, ktorý má podobný vred na ľavom líci. Keď si sused vypočuje príbeh o tom, ako démoni odstránili mužovi vred, rozhodne sa ísť pre nich zatancovať. Túži po odstránení vlastného vredu, a tak sa vydáva za suseda. Nielenže mu démoni vred neodstránia, ale dokonca mu vrátia aj vred starého muža, pretože jeho tanečné vystúpenie nebolo ani zďaleka také dobré.

[212] Dôležitá postava japonského budhizmu. Je zobrazovaný s horiacimi plameňmi za chrbtom a okolo hlavy.